ROTSTEKENINGEN VAN CURAÇAO, ARUBA EN BONAIRE

DEEL II

DOOR

P. WAGENAAR HUMMELINCK

In het eerste deel van deze documentatie van de „Rotstekeningen van Curaçao, Aruba en Bonaire" (1953) werd medegedeeld dat met de beschrijving van de tekeningen in de Grot van Fontein, op Aruba, en van de vindplaatsen van Onima en Spelonk, op Bonaire, zou worden gewacht tot er over voldoende materiaal kon worden beschikt. Nadat, in 1955, deze plaatsen opnieuw werden bezocht – waarbij ook nog de vindplaats van Rooi Arikok kon worden bezichtigd – is dit thans het geval.

In deze publicatie worden echter alleen nog maar de Arubaanse tekeningen van Fontein en Arikok behandeld, in de hoop dat de Bonaireaanse petrografieën van Spelonk en Onima spoedig als Deel III zullen kunnen volgen.

Toen in Deel I van een groeiende belangstelling voor „*Het oudheidkundig onderzoek*" op de Nederlandse Antillen werd gesproken, was vooral Aruba bedoeld – waar JOHAN HARTOG in de dagbladen, en in zijn boek over Aruba, aandacht vroeg voor de oudste bewoners van deze eilanden, en waar ERNST BARTELS niet moe werd belangstellenden rond te leiden langs schilderachtige plekjes met resten van de Indiaanse cultuur. Deze belangstelling heeft tot dusver tot nog geen ander wetenschappelijk archeologisch onderzoek geleid dan dat van J. M. CRUXENT, uit Caracas, die in 1953 opgravingen verrichtte waarvan de resultaten nog niet ter beschikking staan. — De publicatie over „Indian artifacts from the Island of Aruba", welke STEARNS schreef na een twee-daags oponthoud in San Nicolas in augustus 1942, moge hier slechts volledigheidshalve worden vermeld.

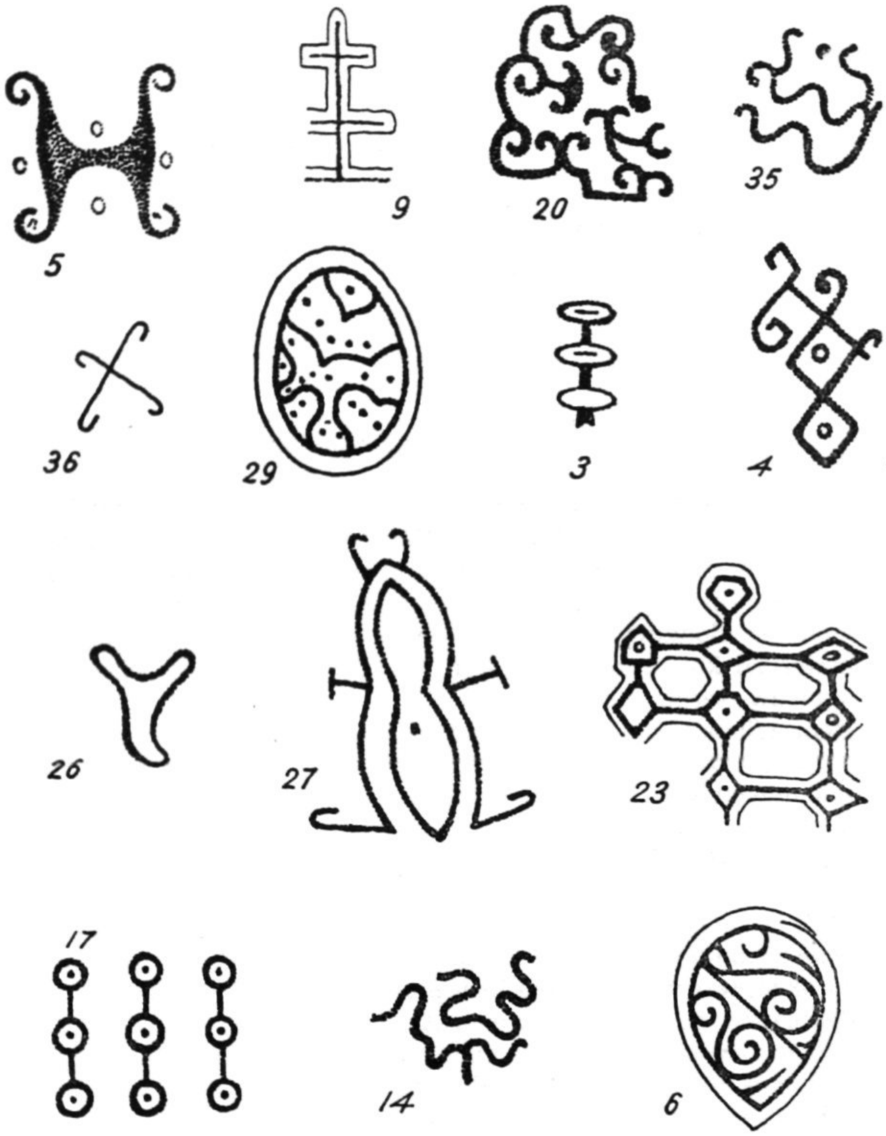

Fig. 1. Enkele rotstekeningen van een bruinachtig rode kleur (met uitzondering van de vier ronde vlekjes in *5* welke zwart zijn) uit de Grot van Fontein op *Aruba* (A 1), zoals zij door MARTIN, in 1885 en 1888, werden afgebeeld.

Fig. 1. Some rock drawings in brownish red (with the exception of the four dots in *5*, which are black) from the cave of Fontein, as copied by MARTIN, 1885 and 1888.

Toen in augustus 1955 de Arubaanse afdeling van de „Natuurwetenschappelijke Werkgroep Nederlandse Antillen" werd opgericht, bleek er een grote belangstelling te bestaan voor rotstekeningen, welke interesse er ook op was gericht deze oude cultuuroverblijfselen te behouden – iets wat behoort te worden aangemoedigd, gezien de kwetsbare en dikwijls zeer slechte toestand van de tekeningen, en de onverschilligheid van het publiek. De meest westelijk gelegen vindplaats van de Seroe Canashito (A 4) is reeds aan de steengroeve ten offer gevallen; de tekeningen op dioritblokken schilferen af, en de behoefte van de bezoekers van Fontein om de grotwanden te beschrijven is er na 1884 – toen MARTIN deze oneerbiedige neiging reeds vaststelde – niet minder op geworden.

Daar het dikwijls moeilijk is zich een zuiver beeld te vormen van hetgeen van de oude rotstekeningen is overgebleven, werden – behalve eigen schetsen, die meestal aan de hand van foto's werden bijgewerkt – ook deze keer weer enkele afbeeldingen van anderen, alsmede een aantal ongeretoucheerde foto's bijgevoegd.

Het was een groot geluk dat de geestdriftige medewerking kon worden verkregen van K. J. VAN GAALEN, belast met de technische opsporingsdienst bij de politie op Aruba. Zijn prachtige foto's bleken een grote steun in de talrijke gevallen waarin eigen schetsen en opnamen bij het uitwerken van de waarnemingen te kort schoten. ROB FLICK, gymnasiast uit Amersfoort, gaf zijn indrukken van twee ingewikkelde beschilderingen van Arikok, terwijl van de hand van A. D. RINGMA, thans piloot in Nieuw Guinea, een serie schetsen uit de Grot van Fontein werd opgenomen. Tenslotte moge hier dank worden gebracht aan de Commissaris van Politie en het Eilandsbestuur van Aruba, die door hun medewerking dit onderzoek vergemakkelijkten, en aan de „Natuurwetenschappelijke Studiekring voor Suriname en de Nederlandse Antillen" welks financiële steun het ook deze keer mogelijk maakte de verhandeling van veel illustraties te voorzien.

„*Wat ons bekend is van de rotstekeningen*" van Aruba werd in Deel I reeds medegedeeld. Wij vinden daarin de eerste beschrijving van de „hieroglyphen" uit de Grot van Fontein, door BOSCH (1836); wij lezen er wat VAN KOOLWIJK over de Arubaan-

se „opschriften" mededeelde (1882, 1885) en wij zien er MARTIN's geïllustreerde mededelingen over de „Figuren" van Fontein (1885, 1888; fig. 1).

Dit historisch overzicht was echter in zoverre onvolledig, dat van het *Aperçu sur l'Ile d'Aruba* van de bekende reiziger ALPHONSE PINART (1890) slechts kon worden vermeld hetgeen door MALLERY (1893) wordt medegedeeld, aangezien deze als handschrift vermenigvuldigde publicatie vooralsnog onvindbaar bleek. Kort daarna wist JOHAN HARTOG het stuk echter op te sporen in de University of Pennsylvania Library te Philadelphia (zie *W. I. Gids 35*, 1954, p. 179). Dit geschrift blijkt van zoveel belang – en niet alleen voor hen die in rotstekeningen belangstellen – dat het als bijlage van deze verhandeling letterlijk en volledig is afgedrukt: de tekst volgens een fotocopie welke HARTOG mij verschafte, de afbeeldingen gereproduceerd naar een microfilm welke in Philadelphia werd vervaardigd.

PINART, de Franse reiziger die door VAN KOOLWIJK als een in oudheden belangstellende bezoeker van Aruba wordt genoemd (zie Deel I), blijkt goed te hebben rondgekeken – indien wij mogen aannemen dat hij zijn aantekeningen niet grotendeels maakte naar gegevens welke VAN KOOLWIJK hem ter beschikking stelde. MARTIN (1885, p. 356) schrijft dat hij door VAN KOOLWIJK nagetekende figuren heeft gezien, maar deze zijn nog niet teruggevonden.

Het lijkt niet onmogelijk dat dit door PINART ondertekende handschrift – dat vrij duidelijk is maar overigens een aantal opvallende slordigheden bevat – niet door hemzelf is geschreven. Op het titelblad is hetgeen in de Bijlage tussen haakjes staat aangegeven met een vreemde hand (van Engelsman of Amerikaan?) bijgevoegd.

PINART noemt de volgende groepen van tekeningen de belangrijkste:

1. „Avikok". Planche 1 en 2. – Dit is onze tweede vindplaats in Rooi Arikok (A 8). Op zijn fig. 1 kunnen de schilderingen A 8 *1–7*, *9* en *10* worden herkend; op fig. 2 *14–15*; op fig. 3 *16–23*. De tekeningen van zijn fig. 4 vindt men in een lage holte aan de bovenzijde van hetzelfde diorietblok; fig. 5 werd niet teruggevonden.

2. „Fontein". Planche 3 tot 6. – Een uitvoerige staalkaart van wat op de wanden van de Grot van Fontein (A 1) is te vinden. Op Planche 3 vinden wij terug A 1 *1–6*, *9–10*, *11–15*; op Planche 4 *28–32*, *34–38*, *40–42*, *50*; op Planche 5 fig. 5 *16–19*, fig. 6 *21–27*; op Planche 6 fig. 7 *43–49*. Planche 3 fig. 2 werd niet teruggevonden.

3. „Chiribana". Planche 2 fig. 6. – Een vindplaats welke nog niet werd bezocht.

4. „Seroe de Wajakan près d'Avikok". Planche 6 fig. 9. – Dit is onze eerste vindplaats in Rooi Arikok (A 7). De groep A 7 *a-i* is in zijn geheel te herkennen. De overige tekeningen werden niet teruggevonden.

5. „Ayo". Planche 7 fig. 1. – Dit zijn de rotstekeningen van Ajó (A 2) waarvan een aantal in Deel I zijn afgebeeld (*a,c,e-g,i-j*).

6. „Woeboeri". Planche 7 fig. 2. – Hierin herkennen wij de resten van figuren welke op een rotsblok bij Piedra Plat (A 3) zijn aangetroffen en in Deel I afgebeeld: A 3 *a-c*, *e-h*. [Deel I, fig. 31 *c*, lees *e*].

7. „Karasito". Planche 8. – Hier vinden wij op fig. 1 de reeds in Deel I afgebeelde tekeningen van de oostelijke vindplaats van de Seroe Canashito (A 5): *d-e*, *g-q*, *s-t*, *x*. Fig. 2 toont ons de petrografieën van de westelijke vindplaats (A 4), waarvan een negental in Deel I is te vinden.

Beschrijving van de vindplaatsen op Aruba

Een zeer aantrekkelijk eindpunt van een flinke tocht door „onbekend" Aruba is vanouds het Hofje van Fontein. Men kan dit bereiken door zijn weg te nemen van Santa Cruz door een indrukwekkend heuvellandschap tot aan de blinkende duinen van Boca Prins, òf door zijn pad te zoeken door het minder afwisselende landschap benoorden San Nicolas. Op de eerste route komen wij – nadat wij op het cocoshofje van Prins hebben neergekeken en de rooi zijn doorgetrokken – direct bij de ingang van het Hofje van Fontein; de tweede geeft ons de openbaring van een heldere vijver in een vruchtentuin, nadat wij verscheidene kilometers achtereen zijn gegaan door een landschap dat wat betreft kaalheid en verlatenheid op de Antillen nauwelijks zijn gelijke heeft.

(A 1) *Fontein* (fig. 2–10, 21–32)

Het is een ruime, frisse, goed toegankelijke grot, met een vlakke bodem; vrij droog, met verspreide druipsteenpartijen die niet meer actief zijn, hoewel er hier en daar nog wel wat water druppelt. Dat deze plaats uitstekend kan worden bewoond, was de ervaring van de deelnemers aan de „Eerste Utrechtsche Antillen-Excursie" – Professor L. M. R. Rutten met echtgenote en vijf studenten – die van 29 juni tot 6 juli 1930 slechts door landkrabben werden verontrust.

Men kan aan de grot een voorste, loodrecht op de richting van de terrasrand staand deel onderscheiden – ongeveer vijftien meter breed en nauwelijks twee meter hoog, waarvan de vlakke zoldering nog sporen draagt van door de branding te zijn afgeslepen – en een meer naar achter gelegen, grilliger gevormd stuk, dat, na hoogten van meer dan drie meter te hebben bereikt, steeds lager wordt, na 50 meter naar rechts ombuigt en tenslotte met een iets ruimer, teruglopend stuk al na 95 meter eindigt. Er is een voorportaal van ongeveer vier meter hoogte en vijf meter diep, dat van de eigenlijke grot is gescheiden door twee druipsteenzuilen waartussen een hoofdingang van drie meter breed en twee meter hoog is opengelaten (fig. 1). Hierachter zijn de tekeningen te vinden, op vlakke delen van de zoldering, en ook wel van de kalksteenwanden, tot bijna twintig meter van de ingang, zover als het daglicht nog werken mogelijk maakt.

Het zijn meestal strakke, ornamentale figuren van een bruinachtig rode, roodachtig bruine of paarsbruine kleur. Hier en daar vinden wij echter ook handafdrukken en minder verklaarbare tekens, alsof de ernstige vingertekenaars ook wel speelse belangstelling hadden bij hun werk. Oorspronkelijk moet de zoldering van het voorste gedeelte – waar nu nog slechts op zeer beschutte plaatsen duidelijke tekeningen te vinden zijn – vrij dicht

beschilderd zijn geweest. Achterin – waar thans de best bewaarde petrografieën te vinden zijn – staan zij meer verspreid, of in groepjes.

Dit is de meest bekende vindplaats van rotstekeningen op de Nederlandse Antillen (zie Deel I). Schetsen werden gepubliceerd door MARTIN in 1885 (en 1888: *3–6, 9, 14, 17, 20, 23, 26–27, 29, 35–36*, zie fig. 1) en PINART in 1890 (*1–6, 9–19, 21–32, 34–38, 40–50*, zie Bijlage Planche 3–6); foto's van HUMMELINCK verschenen in 1938 (1947, 1948 en 1949: *3–5, 27*).

Door A. B. RINGMA werd deze grot in mei 1949 geëxploreerd, bij welke gelegenheid de tekeningen werden gemaakt die in fig. 3 zijn weergegeven. In 1930 stond 's schrijvers veldbed een week lang onder de oude ,,hieroglyphen'', en in 1936 en 1949 bezocht hij de grot met enkele excursies. Op 13 mei – in gezelschap van K. J. VAN GAALEN – en op 12 augustus 1955 – met ROB FLICK – verzamelde hij tenslotte het materiaal voor deze documentatie.

Het is jammer dat bijna alle figuren min of meer zijn beschadigd door bezoekers die een gastenboek wel zeer moeten hebben gemist. Vele wanden zijn intensief bekrast, met houtskool besmeurd, of ook wel met bruine en gele verf beklodderd.

Mag Fontein als een van de meest bekende excursieplaatsen van Aruba worden beschouwd, R o o i A r i k o k was een der vergeten hoekjes – totdat zijn belangwekkende rotsschilderingen bekend werden en deze plaats een doel werd voor de excursies van de Toeristencommissie en de Werkgroep Aruba.

Wij bevinden ons hier op ongeveer negentig meter hoogte, ten westen van de top van de Arikok en noordwestelijk van de Seroe Boonchi, aan de rand van het kwartsdiorietgebied. Het landschap vertoont derhalve veel overeenkomst met de blokvelden van Ajó (A 2) en Piedra Plat (A 3). Ook hier zijn het de wanden van ruime holten in de west- en zuidzijde van grote blokken kwartsdioriet, waarop de beschilderingen te vinden zijn. Uit het vinden van potscherven in de zandige bodem mag wellicht worden afgeleid, dat deze holten vroegere bewoners ook tot woonplaats hebben gediend.

Schetsen van de rotsschilderingen welke op dit terrein te vinden zijn, werden reeds door PINART gegeven in 1890 (A 7 *a-i*, zie Bijlage Planche 6; A 8 *1–7, 9–10, 14–16, 23*, zie Bijlage Planche 1–2).

Dit terrein van FRANS D. P. WEEVER werd door de schrijver – in gezelschap van J. S. ZANEVELD – voor het eerst bezocht op 5 mei 1955, de aanwijzingen volgend van E. BARTELS en rooi-bewoner EPIFANIO CROES. Op 13 mei werden, met K. J. VAN GAALEN, nieuwe foto's gemaakt, en op 10 augustus – met ROB FLICK – het waarnemingsmateriaal gecompleteerd.

(A 7) *Arikok* (fig. 11–12)

Dit is de vindplaats welke PINART ,,Seroe de Wajakan'' noemt (Wayacá = pokhout, *Guaiacum officinale*). Wat hier, op ongeveer anderhalve meter hoogte en over een oppervlakte van twee vierkante meter, op de onderkant van een groot blok kwartsdioriet te zien is, werd reeds in hoofdzaak door hem weergegeven (Bijlage Planche 6). Het meest opvallend zijn de witte motieven van concentrische cirkels en stralenkransen (*a-e*), het meest merkwaardig is de roodachtig bruine figuur (*g*) welke aan een mens doet denken.

Het is verleidelijk om, zoals PINART doet, deze figuur te zien als de afbeelding van een indiaan met een bijl over de schouder: een Arowak, die gereed staat zijn grondje te bewerken! Bij nadere beschouwing wordt het beeld echter minder duidelijk: het hoofd geeft geen details, een hals ontbreekt, de bijl lijkt meer op een arm of een hark, de andere arm is niet erg overtuigend. De „rechtervoet" van deze man (of vrouw!) is, sedert PINART, verdwenen door afschilferen van het gesteente, hetzelfde proces waaraan ook andere delen van deze beschildering ten offer zijn gevallen. Deze figuur lijkt wit-omlijnd te zijn geweest, en overschilderd met een groot ornament, waarvan het visgraatmotief (*i*) en de „handafdruk" (*h*) deel uitmaken.

Van een ingewikkeld zonmotief (*d*) waartoe wellicht ook een aantal radiale lijnen (*a*) behoren, zijn nog slechts enkele resten over; het werd waarschijnlijk overschilderd met de witte composities (*b*, *c*, *e*) die thans nog het duidelijkste zijn.

Men krijgt de indruk dat hier ten minste drie verschillende artiesten aan de gang zijn geweest, hun handen gedoopt in een witte, taaivloeibare stof, ofwel in een rood of paars dunvloeibaarder pigment.

(A 8) *Arikok* (fig. 11, 13–17)

Deze vindplaats – waaraan PINART, die haar „Avikok" noemt, reeds allerlei merkwaardige beelden ontleende (Bijlage Planche 1–2) – ligt een honderdtal meters ten zuiden van de vorige, op hetzelfde terrein. De schilderingen welke hier, in een ingewikkeld systeem van uithollingen van één groot rotsblok te vinden zijn, stellen ons in vele opzichten voor raadsels. Verschillende tekeningen van een roodbruine, bruine, paarse en witte kleur – waarvan slechts weinige delen goed behouden zijn gebleven – zijn hier naast en over elkaar aangebracht. Sinds de tijd van PINART schijnt er niet veel te zijn veranderd. Men krijgt de indruk dat de witte kleurstof in het algemeen later is aangebracht, ten dele op de paarsrode, en deze weer op de bruinrode, hoewel in enkele gevallen een gelijktijdig gebruik, of soms zelfs een later gebruik van de bruinrode kleurstof kan worden verondersteld.

Het duidelijkste beeld op de naar de vorige vindplaats toegekeerde wand is een „vis" (*2*), welke bij PINART op een zeehond lijkt. Hoewel de eerste indruk is, dat de bruine omtrek later is aangebracht, moet het toch ook mogelijk worden geacht dat hier een bruine vis met wit is opgevuld en dun omrand. Daaronder zien wij een aantal bruine en witte figuren door elkaar, waaronder een „schildpad" (*5*) en iets waarin een mensenfiguur met wijd uitgespreide armen zou kunnen worden herkend (*7*).

Rechts hiervan bemerkt men, op twee meter hoogte, het verrassende beeld van een ooievaarachtige vogel (*8*), waarin K. H. VOOUS een jabiru (*Jabiru mycteria*) meent te kunnen herkennen, een grote ooievaarachtige vogel van het Zuid-Amerikaanse vasteland welke op de Nederlandse Antillen nog nimmer is waargenomen.

Dan volgt, slechts dertig centimeter boven de grond, een onduidelijke witte vogelfiguur (*9*) welke aan een geplukte duif doet denken, met daarboven op twee meter hoogte de resten van een andere vogeltekening (*10*), beide reeds door PINART (Bijlage Planche 1) afgebeeld.

Op een ander deel van de onregelmatig uitgeholde wand ziet men een

opvallend gaaf handvormig motief met vier slanke vingers (*15*), en vlak daarnaast, in een kleine en diepe holte, een prachtige, op een vliegende eend gelijkende vogelfiguur (*16*) welke door PINART (Bijlage Planche 2) als een soort phoenix werd afgebeeld. Een gevoel van bewondering bekruipt ons als wij zien met welk een beslistheid de primitieve kunstenaar dit beeld zijn vogelkarakter heeft kunnen geven.

Het sluitstuk van dit alles is een zeer ingewikkelde beschildering (*20–21*), waarin men geneigd is – in navolging van PINART (Bijlage Planche 2) – een mensenfiguur te zien, die met een knots zwaait. De linkerzijde is het best bewaard gebleven; hier is vrij overtuigend een arm met uitgespreide hand te onderscheiden. Stellig zijn ook hier weer een aantal verschillende schilderingen over elkaar heen aangebracht, met het gevolg dat men er, met enige goede wil, van alles in kan terugvinden.

Elders vinden wij op deze vindplaats, in een holte vlak boven de grond, nog sikkelvormige figuren (*24*) als resten van een vroegere veel uitgebreidere beschildering, waarvan hier en daar nog onduidelijke overblijfselen van elkaar snijdende lijnen zijn waar te nemen.

In een aparte, lage holte – boven de eerstbeschreven figuren van deze vindplaats gelegen (zie fig. 11) – zijn nog enkele andere figuren te herkennen welke door PINART zijn afgebeeld (Bijlage Planche 2 fig. 4, links boven = *24*, rechts = *25*). Hier staan verscheidene wit met bruine vleugelmotieven, waarvan de duidelijkste (*25*) twintig centimeter lang is.

(A 9) *Arikok* (fig. 18)

De derde vindplaats van Rooi Arikok is nog een vijftigtal meters verder van de eerste af gelegen, maar nu meer naar de rooi toe. Het is een veel kleiner, alleenliggend dioriettblok, dat op het westen een naar beneden breder uitlopende holte vertoont, waarin twee onduidelijke tekeningen (*a-b*) te onderscheiden zijn.

Even verder ligt, precies in de trankeer, een nog iets kleiner blok, met een uitholling van ongeveer een meter diep en breed, waarin enkele loodrechte bruine strepen en wat vlekken zijn waar te nemen.

Het terrein bij de Arikok is, over het geheel genomen, zeer onvoldoende bekend, zodat het niet onwaarschijnlijk lijkt dat het nog verrassingen zal kunnen opleveren.

NASCHRIFT

A. D. RINGMA – waarvan het ontstellend bericht van zijn omkomen bij een vliegtuigongeval, op 16 november 1957, ons zojuist bereikte – was een van de eerste leden van de „Werkgroep Nederlandse Antillen". Hij was iemand die niet veel zeide maar des te meer deed, omdat hij de vrije tijd welke zijn werk in de verkeerstoren van Hato hem liet zo goed mogelijk wenste te besteden. Hij hield van Curaçao, zwierf langs zijn kusten, bekeek het eiland nauwkeurig uit de lucht, totdat hij een doel vond in het verkennen van grotten en het zoeken naar rotstekeningen en andere resten van Indiaanse cultuur. Zijn werk kon tot voorbeeld dienen voor wat een flinke jongeman, met liefde voor het land en een gave om dingen die werden waargenomen goed weer te geven, op de Antillen in korte tijd kan bereiken. — In 1951 vertrok hij naar Nederland, in de hoop nog eens naar Curaçao terug te keren om – na een vakkundige scholing – zijn archeologisch onderzoek te kunnen voortzetten. AB werd vlieger bij de K.L.M. en vertrok naar Nieuw Guinea, waar – tijdens een kaarteringsvlucht – zich het voor zijn jonge gezin zo wrede noodlot voltrok.

Fig. 2. Platte grond en dwarsdoorsnede (*A–B*) van de ingang van de Grot van Fontein (A 1), *Aruba*, met vindplaatsen van rotstekeningen (*1–50*). – De kalksteenrots is gearceerd; de druipsteenzuilen massief zwart. De rand van het overhangende deel is met een dikke lijn aangeduid; belangrijke reliëfverschillen van de zoldering met een dunne lijn, van de bodem met een gebroken lijn.

Fig. 2. Ground plan and cross section (*A–B*) of the limestone cave of Fontein, showing the locations of petrographs (*1–50*). Pillars of dripstone indicated by black dots.

Fig. 3. Rotstekeningen uit de Grot van Fontein (A 1), *Aruba*, uitgevoerd in een bruinachtig rode kleur, zoals zij (met uitzondering van *19*) door A. D. RINGMA ter plaatse werden geschetst.
Fig. 3. Rock drawings in brownish red from the cave of Fontein, as sketched (with the exception of *19*) by RINGMA.

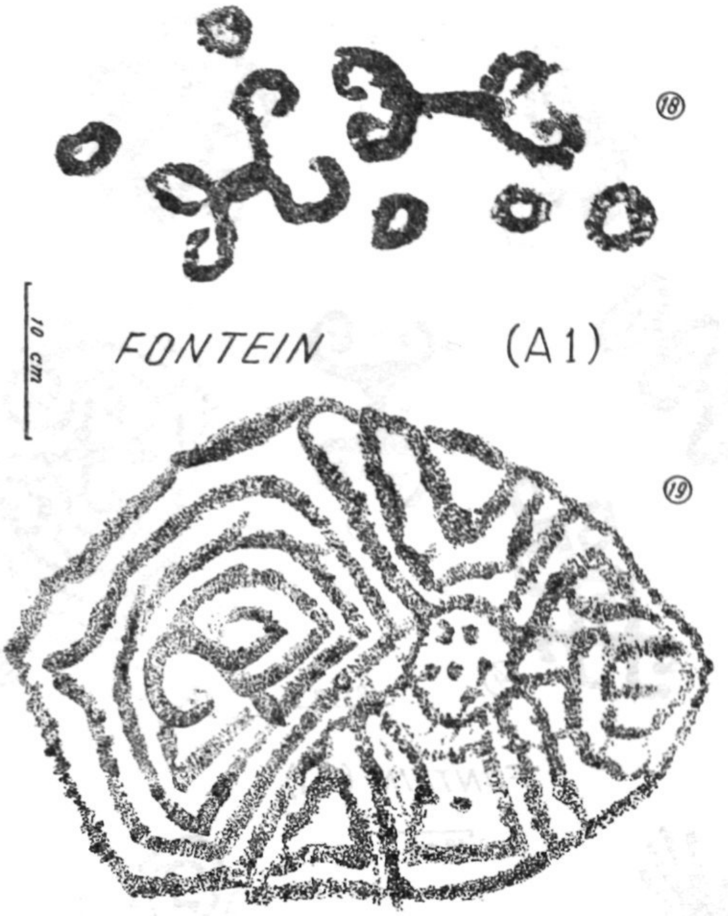

Fig. 4. Twee roodbruine tekeningen uit de Grot van Fontein (A 1), *Aruba*.
Fig. 4. Two rock drawings in reddish brown from the cave of Fontein.

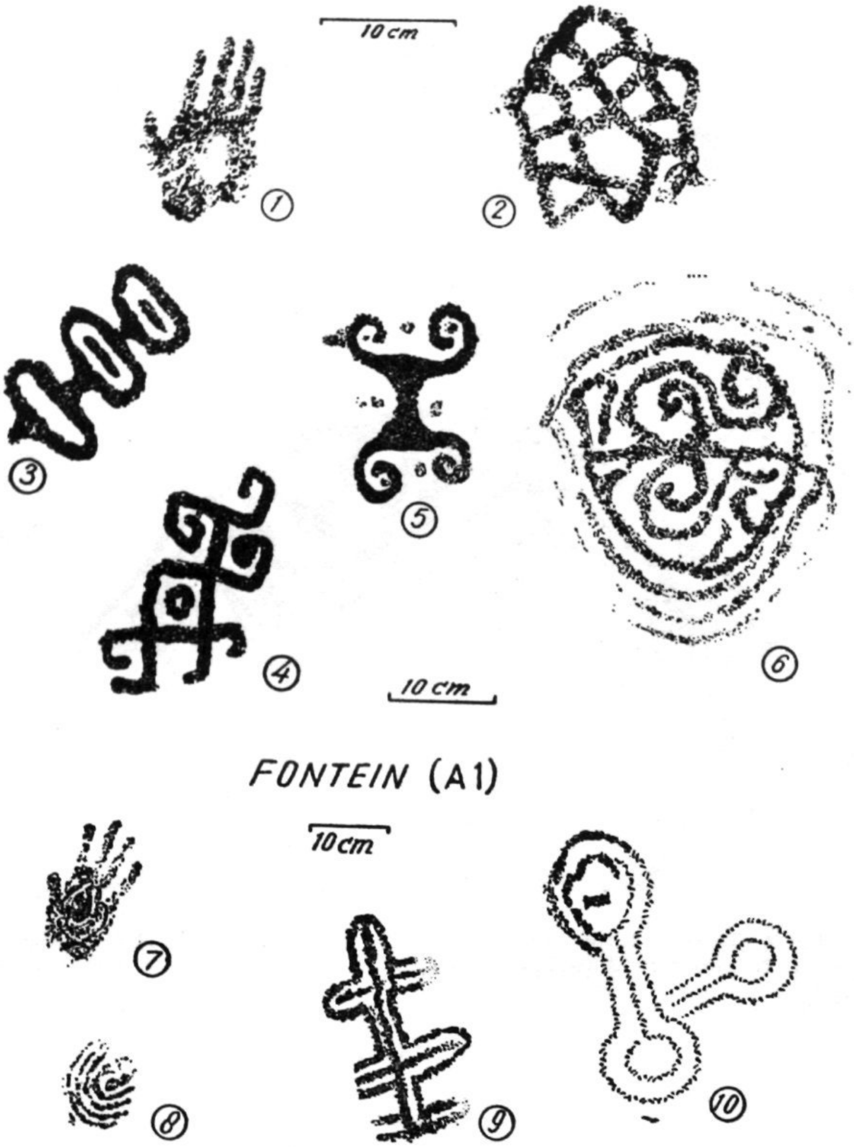

Fig. 5. Drie groepen rotstekeningen (*1–2, 3–6, 7–10*) uit de Grot van Fontein (A 1), *Aruba*. *1, 7* en *8*(?) zijn handafdrukken; *10* is slechts schematisch getekend. – Alle tekeningen in deze grot zijn bruinachtig rood tot roodachtig of paarsig bruin, met uitzondering van de stippen in *5*, die zwart zijn.

Fig. 5. Three groups of rock drawings from the cave of Fontein. *1, 7* and *8* (?) are imprints of hands; *10* has been only roughly sketched. – All petrographs in this cave are brownish red to reddish or purplish brown in colour, with the exception of the dots in *5*, which are blackish.

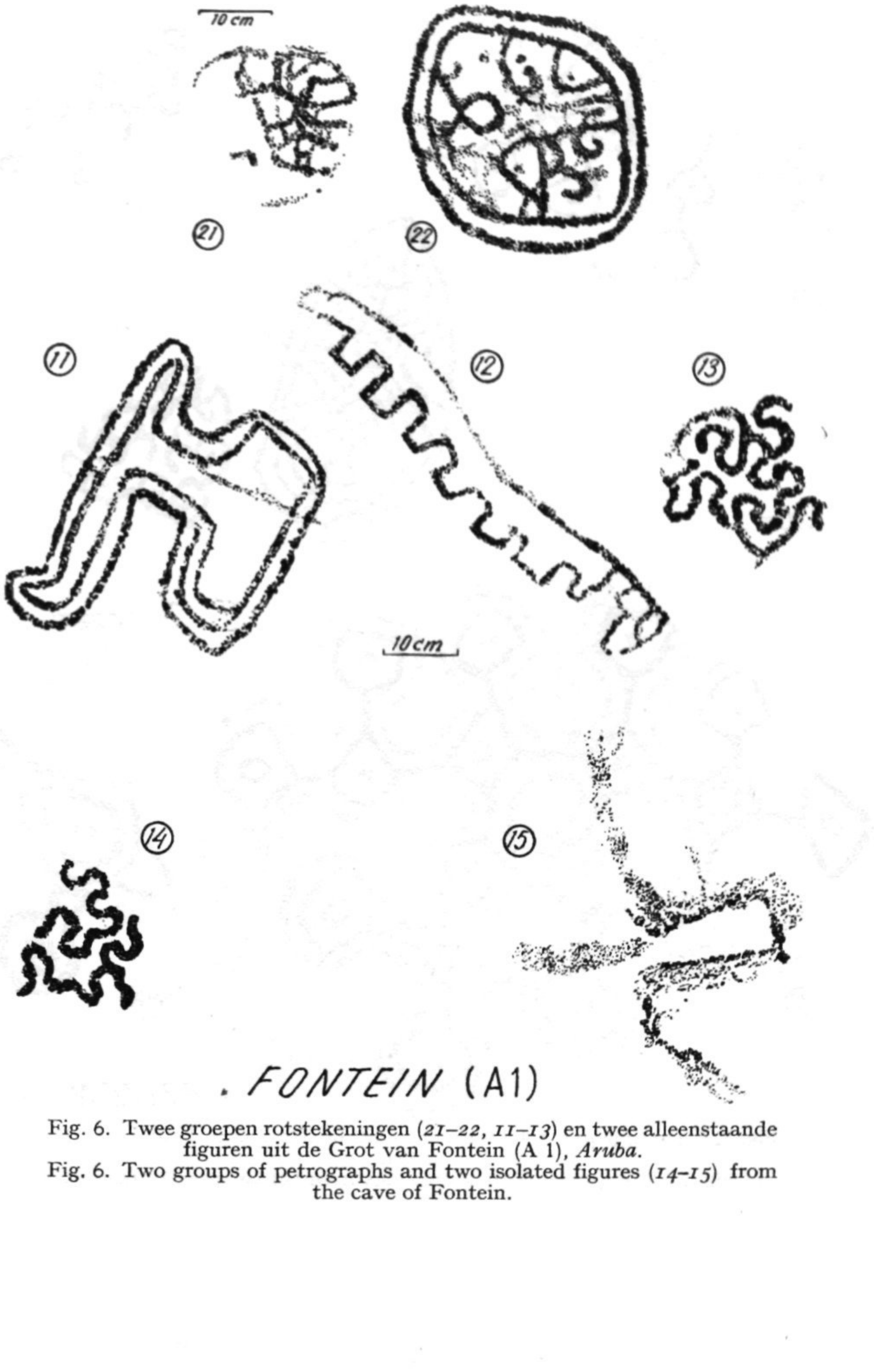

Fig. 6. Twee groepen rotstekeningen (*21–22, 11–13*) en twee alleenstaande figuren uit de Grot van Fontein (A 1), *Aruba*.
Fig. 6. Two groups of petrographs and two isolated figures (*14–15*) from the cave of Fontein.

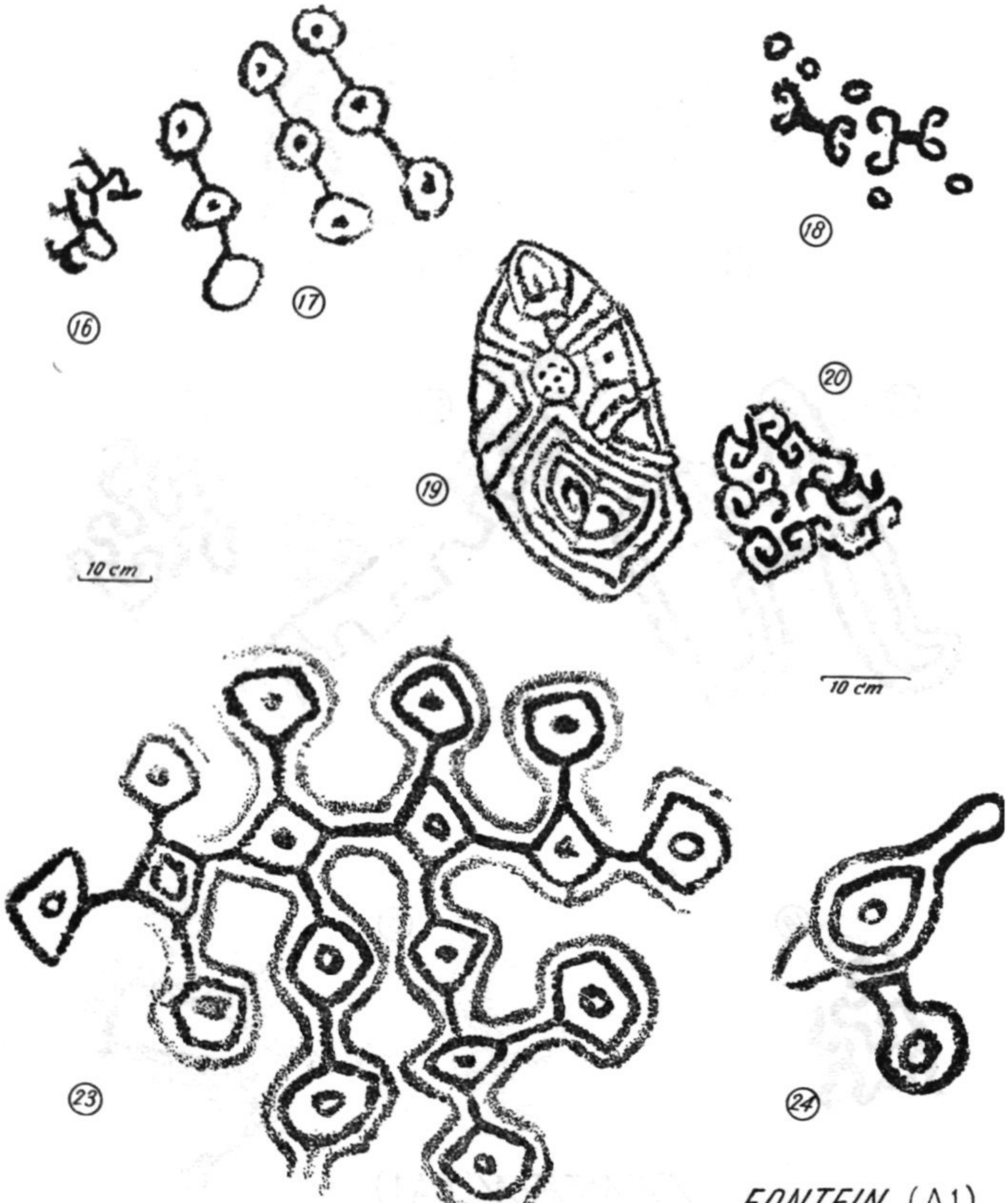

Fig. 7. Twee groepen rotstekeningen uit de Grot van Fontein (A 1), *Aruba.*
Fig. 7. Two groups of rock drawings from the cave of Fontein.

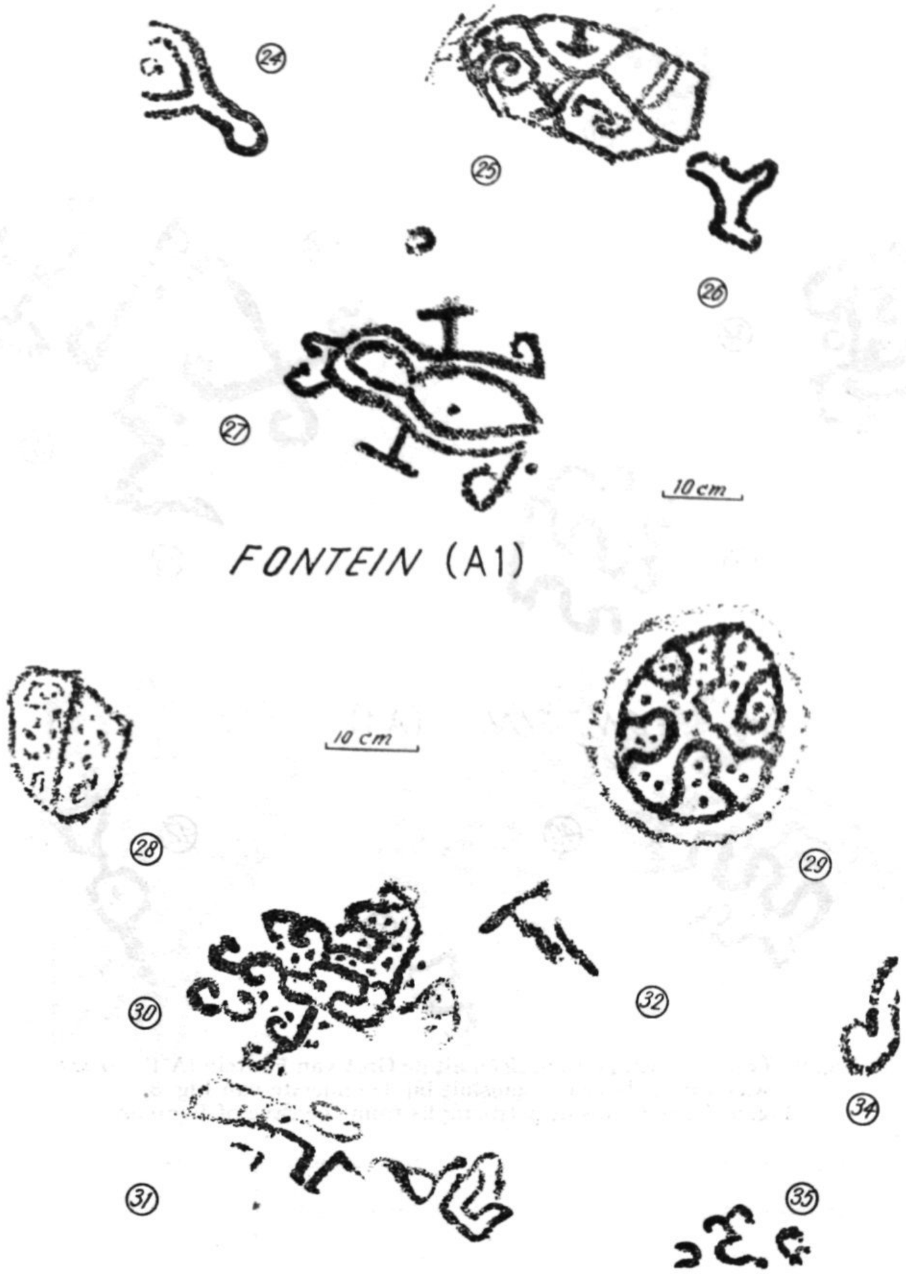

Fig. 8. Twee groepen tekeningen uit de Grot van Fontein (A 1), *Aruba*, waarvan de bovenste aansluit bij de onderste van Fig. 7.
Fig. 8. Two groups of rock drawings from the cave of Fontein.

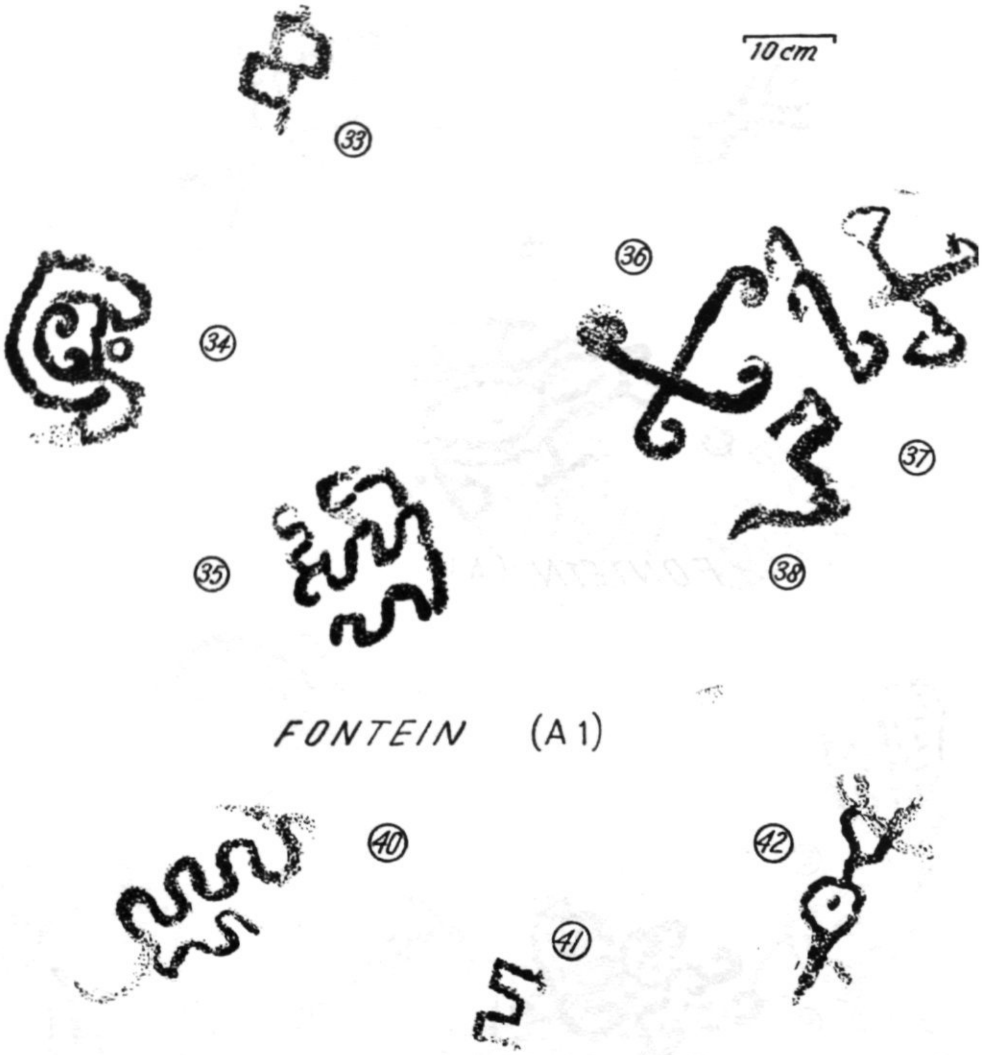

Fig. 9. Twee groepen petrografieën uit de Grot van Fontein (A 1), *Aruba*, waarvan de bovenste aansluit bij de onderste van Fig. 8.
Fig. 9. Two groups of petrographs from the cave of Fontein.

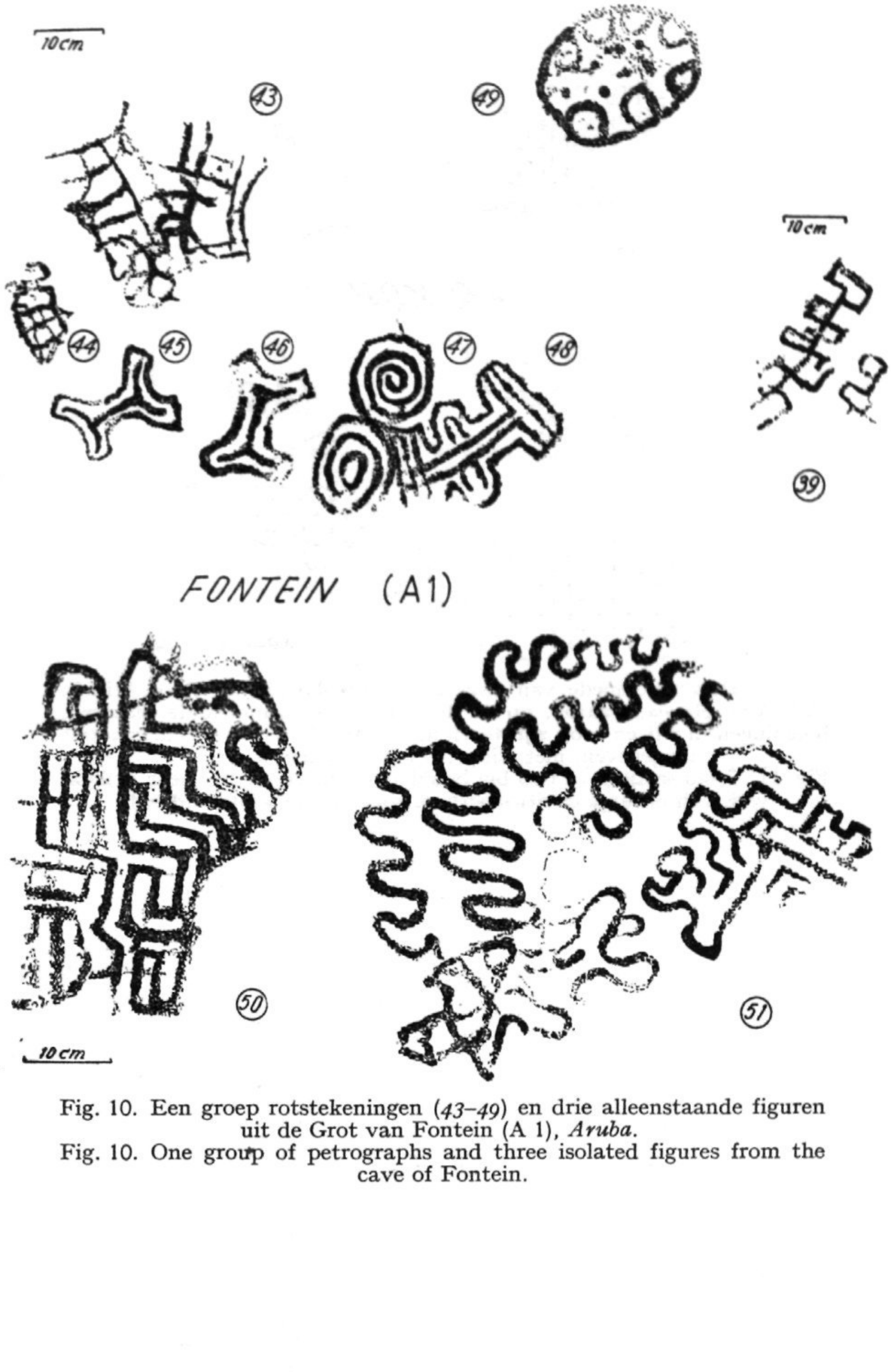

Fig. 10. Een groep rotstekeningen (*43–49*) en drie alleenstaande figuren uit de Grot van Fontein (A 1), *Aruba*.
Fig. 10. One group of petrographs and three isolated figures from the cave of Fontein.

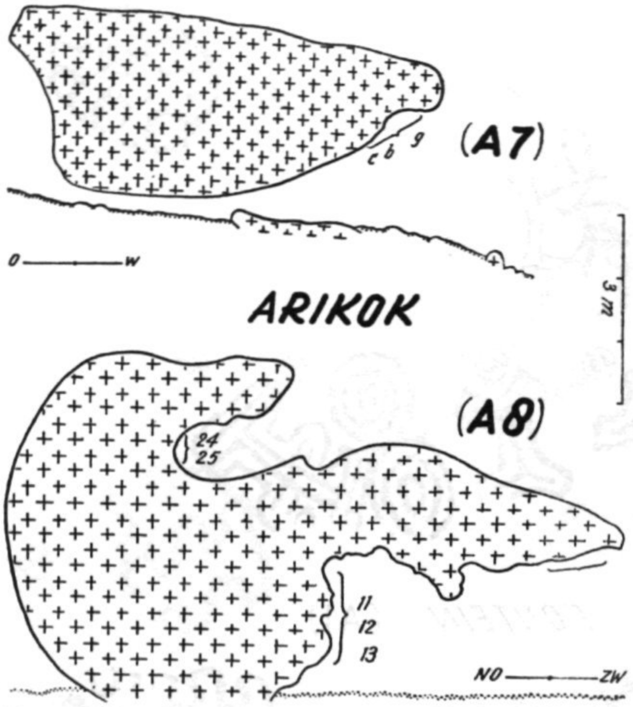

Fig. 11. Dwarsdoorsnede van twee grote rotsblokken bij Rooi Arikok. (A 7, A 8), *Aruba*, waarop, op de door accoladen aangeduide plaatsen, tekeningen in wit en rood zijn te vinden. – Met kruisjes is kwartsdioriet aangegeven, met stippeltjes een zandige bodem.

Fig. 11. Cross sections of two big boulders of quartz-diorite near Arikok, which show large cavities with petrographs in white and red.

Fig 12. Tekeningen aan de onderzijde van een groot diorietblok bij Rooi Arikok (A 7), *Aruba*, in wit (fijn gestippeld) en rood. – De rode figuur (*g*) is overschilderd en met wit omtrokken. De ,,rechtervoet'' van deze ,,indiaan'' is door afschilferen van het gesteente verdwenen.
Fig. 12. Drawings on a big boulder of quartz-diorite near Arikok, in white (shown dotted) and red. – The reddish figure is generally considered to be a picture of an Amerindian, whose right foot has vanished owing to recent weathering of the rock.

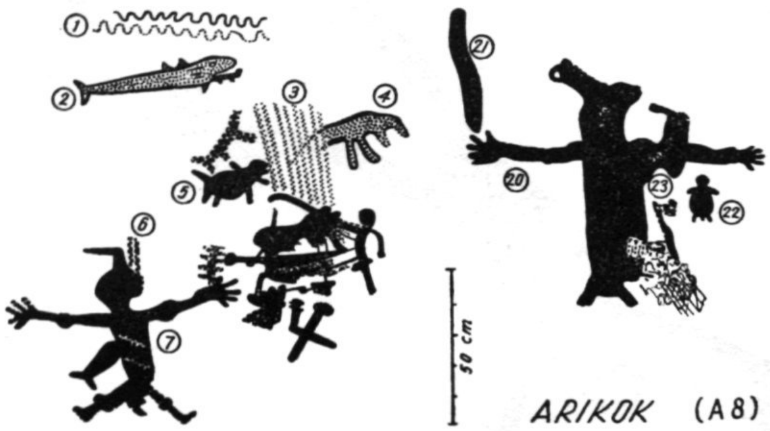

Fig. 13. Twee groepen rotsschilderingen in holten van een groot kwartsdiorietblok bij Rooi Arikok (A 8), *Aruba*, zoals zij terplaatse werden getekend door ROB FLICK. – Verscheidene tekeningen in rood en wit (gestippeld) zijn hier naast en over elkaar aangebracht, waarbij men afbeeldingen van mensen en dieren kan onderscheiden.

Fig. 13. Two groups of rock paintings in red and white on quartz-diorite rock near Arikok, as sketched by FLICK, showing human and animal figures.

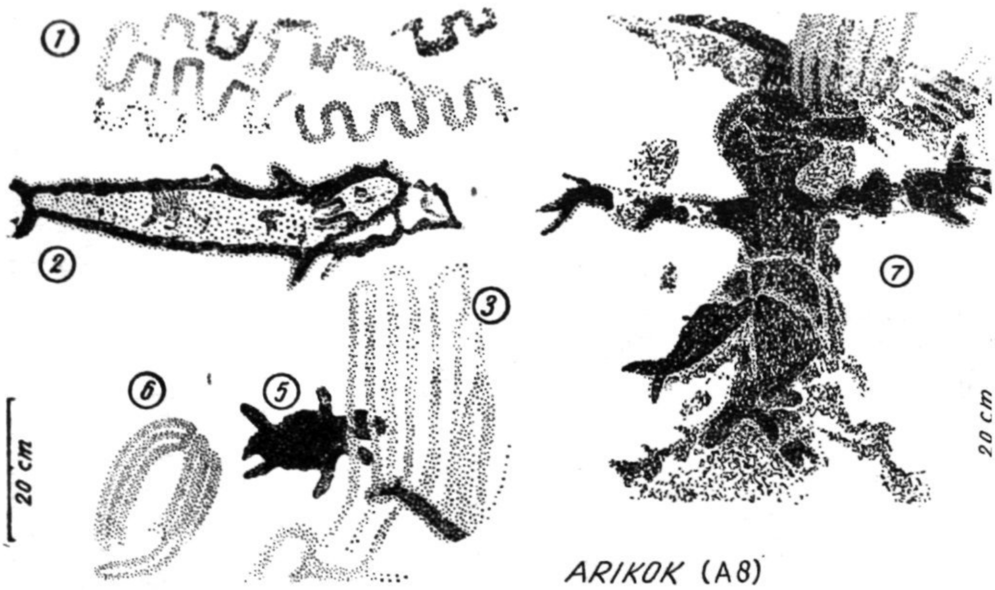

Fig. 14. Twee in elkaar overgaande groepen rotsschilderingen in roodbruin en wit (gestippeld) op kwartsdioriet bij Rooi Arikok (A 8), *Aruba*. Onder de tekeningen welke hier naast en op elkaar zijn aangebracht zou men de afbeeldingen kunnen herkennen van een vis (*2*), een schildpad (*5*) en een mens (*7*).

Fig. 14. Two slightly overlapping groups of rock paintings in reddish brown and white (dotted) on quartz-diorite near Arikok. – Pictures of a fish (*2*), a turtle (*5*), and a human being (*7*), may be discerned.

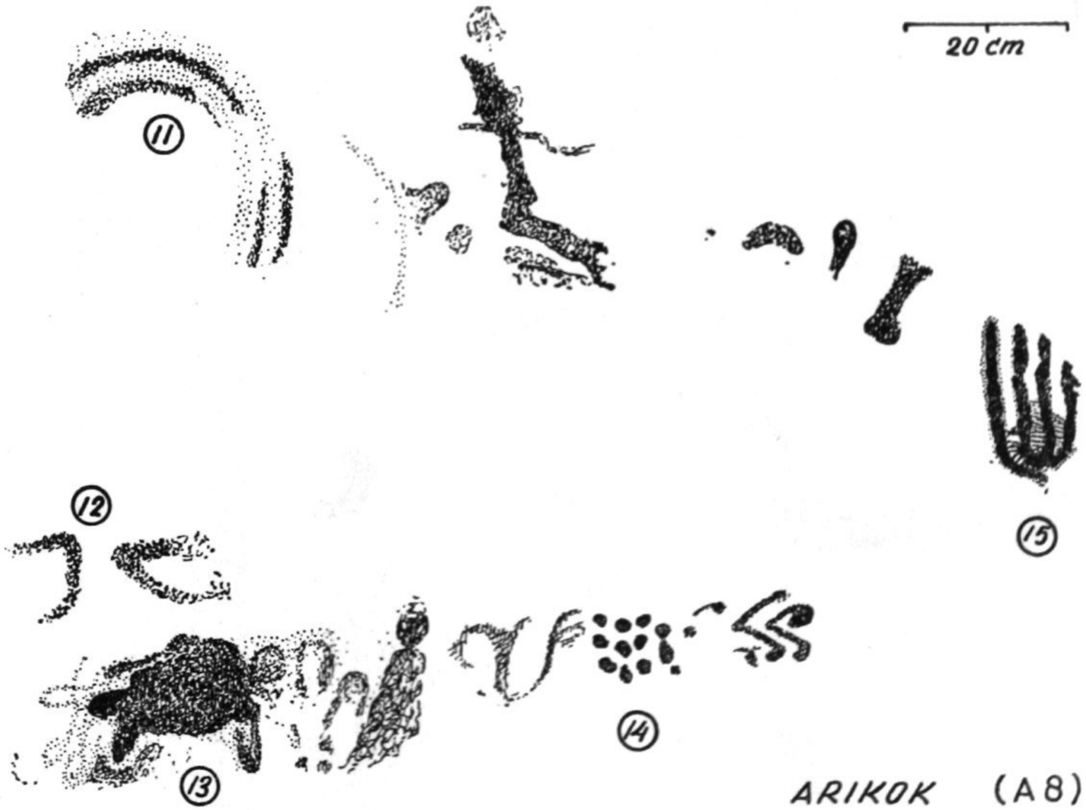

Fig. 15. Wat er overbleef van de beschildering in rood en wit (gestippeld) van een bij die van Fig. 14 aansluitende rotswand (A 8) op *Aruba*. – In een van de figuren (*13*) zou een schildpad kunnen worden gezien.

Fig. 15. Remnants of rock paintings in brownish red and white, next to those of Fig. 14, in the same cavity.

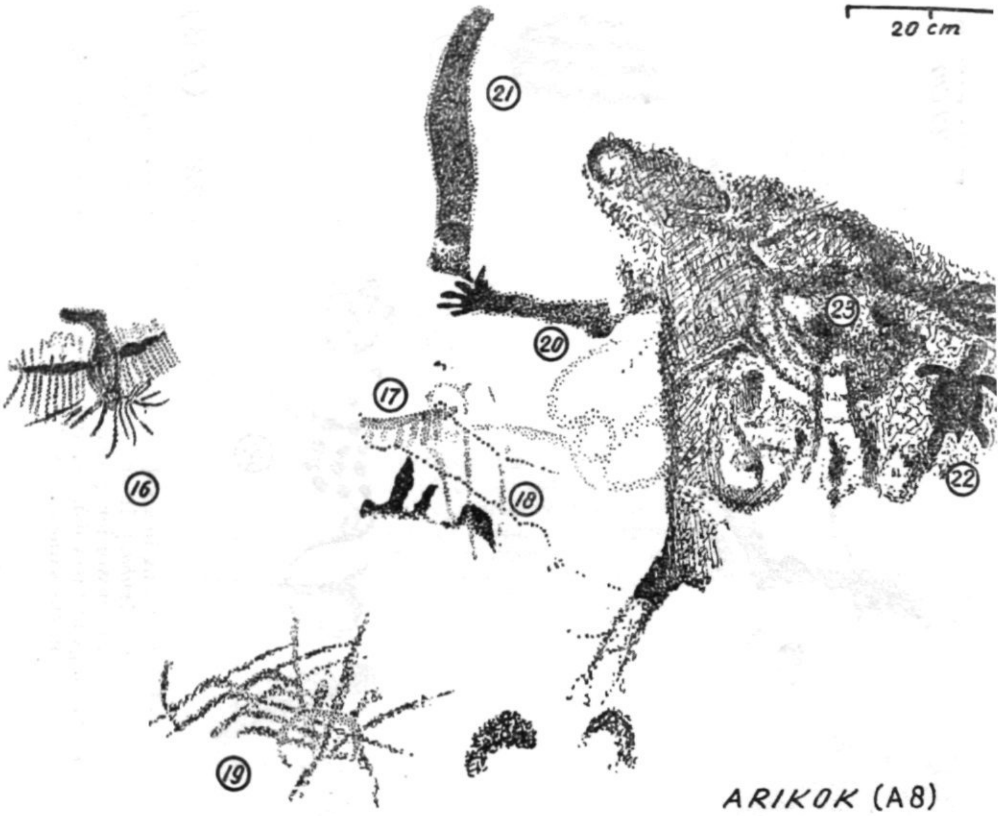

Fig. 16. Wat aan rotstekeningen werd waargenomen op een, in die van Fig. 15 overgaande rotswand (A 8), *Aruba*. – Wij zien hier een vliegende vogel (*16*), een schildpad (*22*), en iets wat lijkt op een mensenfiguur: oorspronkelijk een paarsrode wit-omlijnde tekening waarvan op talrijke plaatsen (o.a. arm en hoofd) kleurstof is afgevallen. Ook hier zijn twee of drie schilderingen over elkaar heen aangebracht.

Fig. 16. Remnants of paintings next to those shown in Fig. 15, and on the same rock wall. – Figures of a flying bird (*16*), a human being (*20*), and a turtle (*22*) may be discerned.

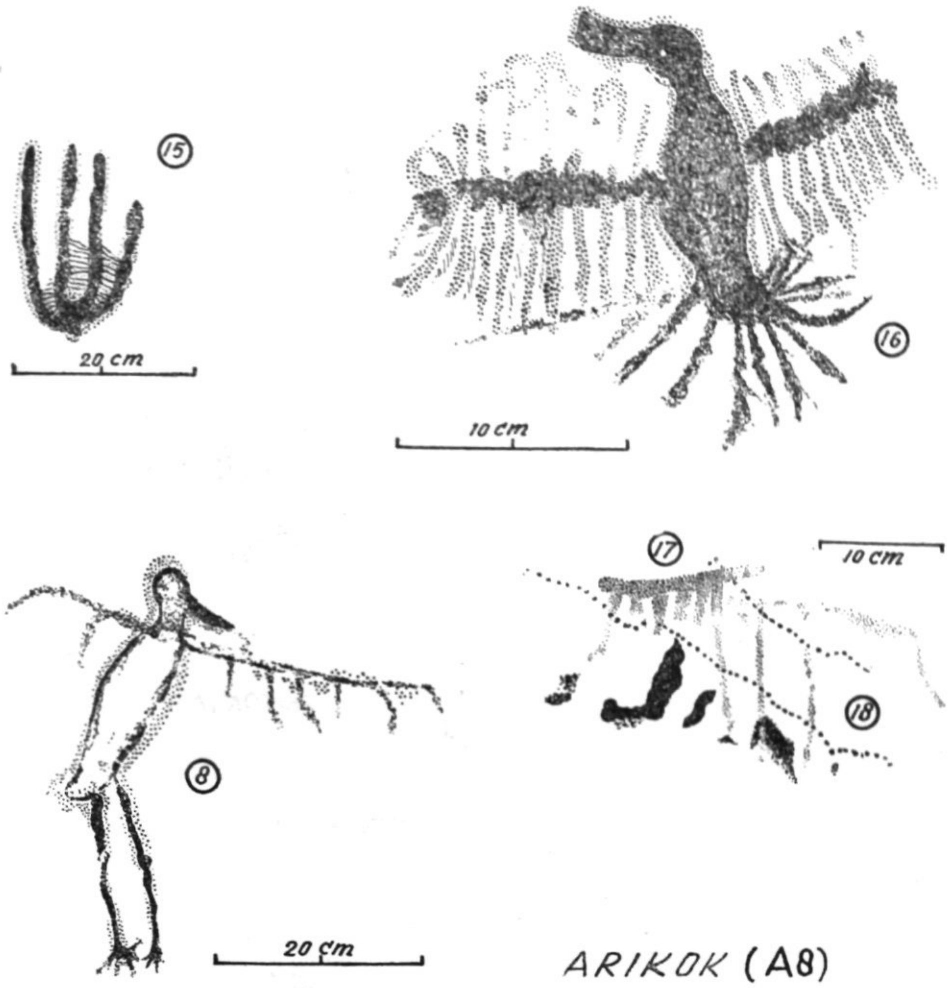

Fig. 17. Figuren van dezelfde diorietwand bij Arikok (A 8), *Aruba.* – De vier slanke vingers van het witomrande, paarsrode motief (*15*) zijn aan de onderzijde door fijne roodbruine en witte lijntjes verbonden. De vliegende, op een eend gelijkende vogel (*16*) heeft een witomlijnd bruin lichaam, witte vleugelveren en rode staartpennen. De ooievaarachtige vogel (*8*), welke op de zuidamerikaanse Jabiru lijkt, is witomlijnd en mogelijk met uitgespreide vleugels afgebeeld geweest. De stippelrijen (*18*) zijn paarsbruin; het kamvormige motief-fragment (*17*) is wit.

Fig. 17. Paintings from the same rock wall at Arikok. – The brown body of the flying bird, which looks like a duck (*16*), is outlined bij a narrow border of white; it has reddish tail feathers and white wing feathers. The stork-like bird, possibly a Jabiru (*8*), is also outlined in white and may have been represented with wings outstreched.

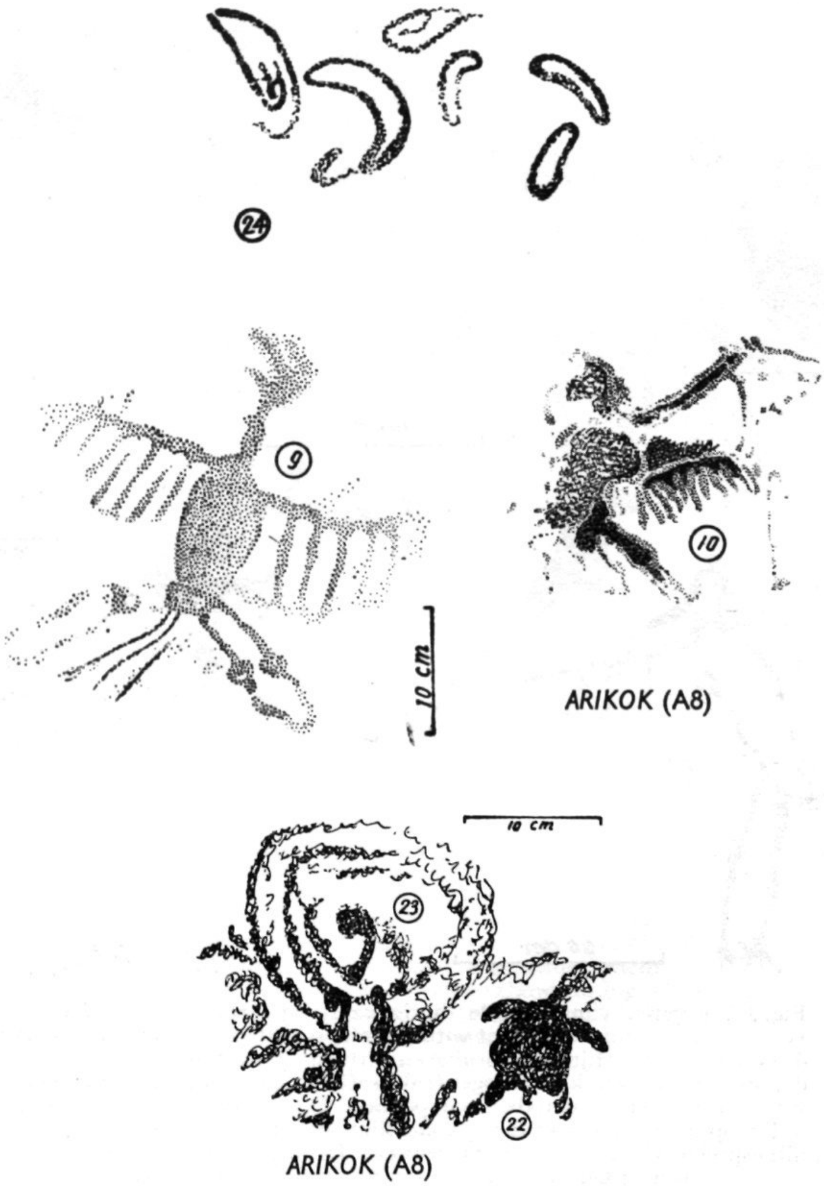

Fig. 18. Nog enkele andere figuren van dezelfde vindplaats bij Arikok (A 8), *Aruba*. – De witte vogelfiguur (*9*) heeft drie smalle, rode staartpennen. De laatste figuren (*22–23*) geven een persoonlijke indruk van een detail uit Fig. 16.

Fig. 18. Other figures from the same site near Arikok. – The white bird (*9*) has three red tail feathers. The lowermost drawing (*22–23*) shows a personal impression of a detail from Fig. 16.

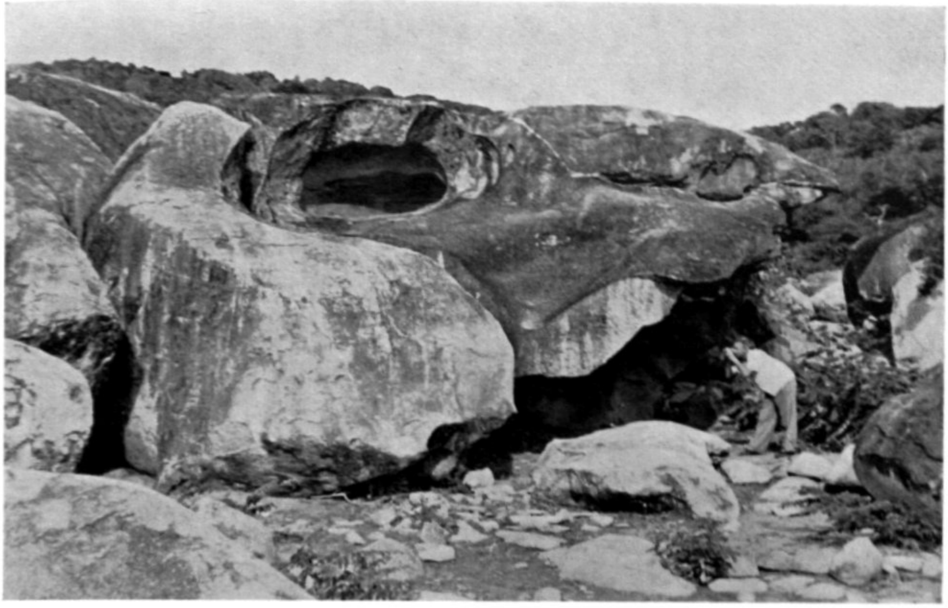

FIG. 20. Een van de grote, aan de zuid- en westzijde uitgeholde kwartsdiorietblokken bij Rooi Arikok (A 8), *Aruba*, welke een belangrijke vindplaats vormen van rotstekeningen (vgl. Fig. 11). Behalve in de kleine holte bovenop, komen zij voor op de wanden van de ruimte waarin J. S. ZANEVELD juist een foto maakt.
FIG. 20. One of the large quartz-diorite boulders near Arikok (A 8), in whose cavities interesting rock paintings are found (see Fig. 11).

FIG. 21. Een hoekje van het voorportaal van de Grot van Fontein (A 1), *Aruba*, met een verweerde druipsteenpilaar, waarachter reeds rotstekeningen (*43–49*) voorkomen. Aan de wijze, waarop de hier afgebeelde, zeer ongelijke wand (boven de rugzak) is behandeld, kan men reeds vermoeden, dat de rotstekeningen van deze grot zeer zullen hebben geleden van de behoefte van bezoekers om de wanden te beschrijven.
FIG. 21. Part of the entrance to the cave of Fontein (A 1). The rock drawings of this locality have suffered much from the visitors' habit of writing on the cave walls.

Fig. 22. Rotstekeningen op de vlakke zoldering van de kalksteengrot van Fontein, *Aruba* (A1 *3–6*; vgl. Fig. 5). – Alle tekeningen in deze grot zijn bruinachtig rood, roodachtig bruin of paarsbruin, met uitzondering van de onduidelijke vlekjes in de middelste figuur op deze afbeelding (*5*) welke zwartachtig zijn. (Foto K. J. van Gaalen).
Fig. 22. Petrographs on the ceiling of the limestone cave of Fontein (A1 *3–6*; cf. Fig. 5).–All drawings in this cave are brownish red, reddish brown or of a more purple colour, with the exception of the indistinct dots in the central figure (*5*), which are blackish.

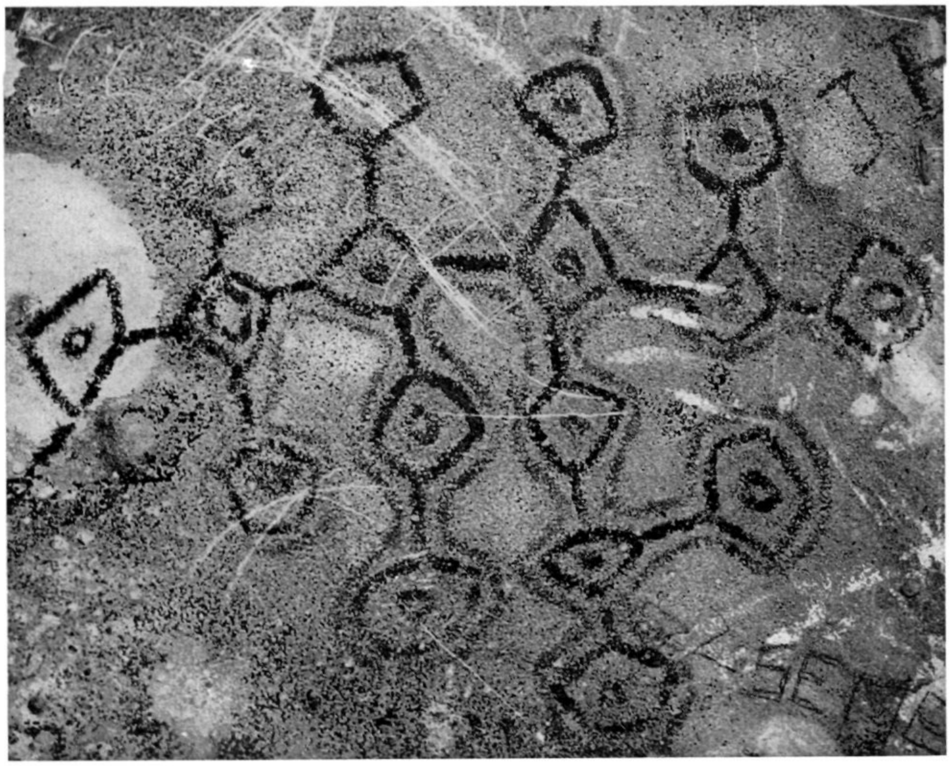

Fig. 23. Een opvallend motief uit de Grot van Fontein, *Aruba* (A1 *23*; vgl. Fig. 7) (Foto K. J. van Gaalen).
Fig. 23. A linear rock design from the limestone cave of Fontein (A1 *23*; cf. Fig. 7).

FIG. 24. Enkele rotstekeningen, en nog onverklaarde afdrukken, van het plafond van de Grot van Fontein, *Aruba* (A1 *24–27*; vgl. Fig. 7–8). (Foto K. J. VAN GAALEN).
FIG. 24 A few rock drawings, together with some still unexplained marks, from the cave of Fontein (A1 *24–27*; cf. Figs 7–8).

FIG. 25. Rotstekeningen in de Grot van Fontein, *Aruba* (A 1 *34-38*; vgl. Fig. 9). (Foto K.J VAN GAALEN).
FIG 25. Rock drawings in the cave of Fontein (A 1 *34–38*; cf. Fig. 9).

FIG. 26. Rotstekeningen in de Grot van Fontein, *Aruba* (A 1 *28–32, 35*; vgl. Figs. 8–9). (Foto K. J. VAN GAALEN).
FIG. 26. Rock drawings in the cave of Fontein (A 1 *28–32, 35*; cf. Figs 8-9).

FIG. 27. Tekeningen uit het voorste deel van de Grot van Fontein, *Aruba* (A 1 *43–48*; vgl. Fig. 10). (Foto K. J. VAN GAALEN).
FIG. 27. Drawings in the cave of Fontein (A 1 *43–48*; cf. Fig. 10).

FIG. 28. Tekening uit het voorste deel van de Grot van Fontein, *Aruba* (A 1 *50*; vgl. Fig. 10). (Foto K. J. VAN GAALEN).
FIG. 28. Drawing in the cave of Fontein (A 1 *50*; cf. Fig. 10).

FIG. 29–30. Tekeningen in de Grot van Fontein, *Aruba* (A 1 *19, 16–17*; vgl. Fig. 4, 7).
FIG. 29–30. Petrographs in the cave of Fontein (A 1 *19, 16–17*; cf. Figs 4, 7).

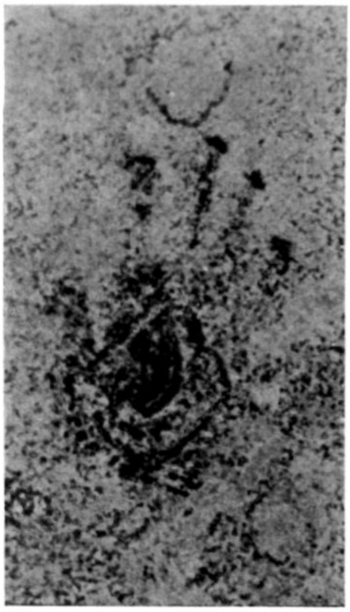

FIG. 31–32. Rechterhandafdruk en bekend motief uit de Grot van Fontein, *Aruba* (A 1 *7, 9*; vgl. Fig. 5).
FIG. 31–32 Print of right hand, and well-known design in the cave of Fontein (A 1 *7, 9*; cf. Fig. 5).

FIG. 33. Wat aan rotstekeningen werd waargenomen op de onregelmatig gewelfde wand van een groot, uitgehold diorietblok bij Rooi Arikok, *Aruba* (A 8 *15–23*; vgl. Fig. 13, 15–18). Opvallende figuren in rood, bruin en wit zijn, van links naar rechts, een handvormige figuur (*15*), een opvliegende vogel (*16*), een wit kamvormig motief (*17*), (waarboven een wespennest hangt); onduidelijker zijn de hand met een slagwapen (?) (*20–21*) en andere figuren. De lichte stip in het midden van de cirkelvormige witte lijn welke is getrokken over een zich ver-uitstrekkend complex van vage, elkaar snijdende lijnen (*19*) is een toevallig iets. Verschillende schilderingen zijn hier, in rood, bruin en wit, naast en over elkaar heen aangebracht. (Foto K. J. VAN GAALEN).

FIG. 33. Remnants of rock paintings in red, reddish brown and white on quartzdiorite near Arikok (A 8 *15–23*; cf. Figs 13, 15–18).

FIG 34. Tekeningen in wit en rood, op de onderzijde van een groot diorietblok bij Rooi Arikok, *Aruba* (A 7 *a–i*; vgl. Fig. 12). – De donkere, ovale vlek, in het midden links, is een donkergekleurd insluitsel in het gesteente. De tekening van PINART bewijst dat de ,,rechtervoet'' van de ,,indiaan'' (in het midden rechts) is verdwenen door afschilfering van het gesteente, een proces dat reeds vele andere figuren geheel of ten dele heeft vernietigd. (Foto K. J. VAN GAALEN).

FIG. 34. Rock paintings in white and red, on quartz-diorite near Arikok (A 7 *a–i*; cf. Fig. 12). – A drawing of PINART proves that the "right foot" of the "Amerindian" (right centre) has vanished owing to recent weathering of the rock.

FIG. 35–36. Opvallende figuren van het in Fig. 34 afgebeelde deel der rotswand (A 7 *e*, *g*, *i* en *a–b*; vgl. Fig. 12).
FIG. 35–36. Striking figures from the part of the diorite rock wall shown in Fig. 34 (A 7 *e*, *g*, *i* and *a–b*; cf. Fig. 12).

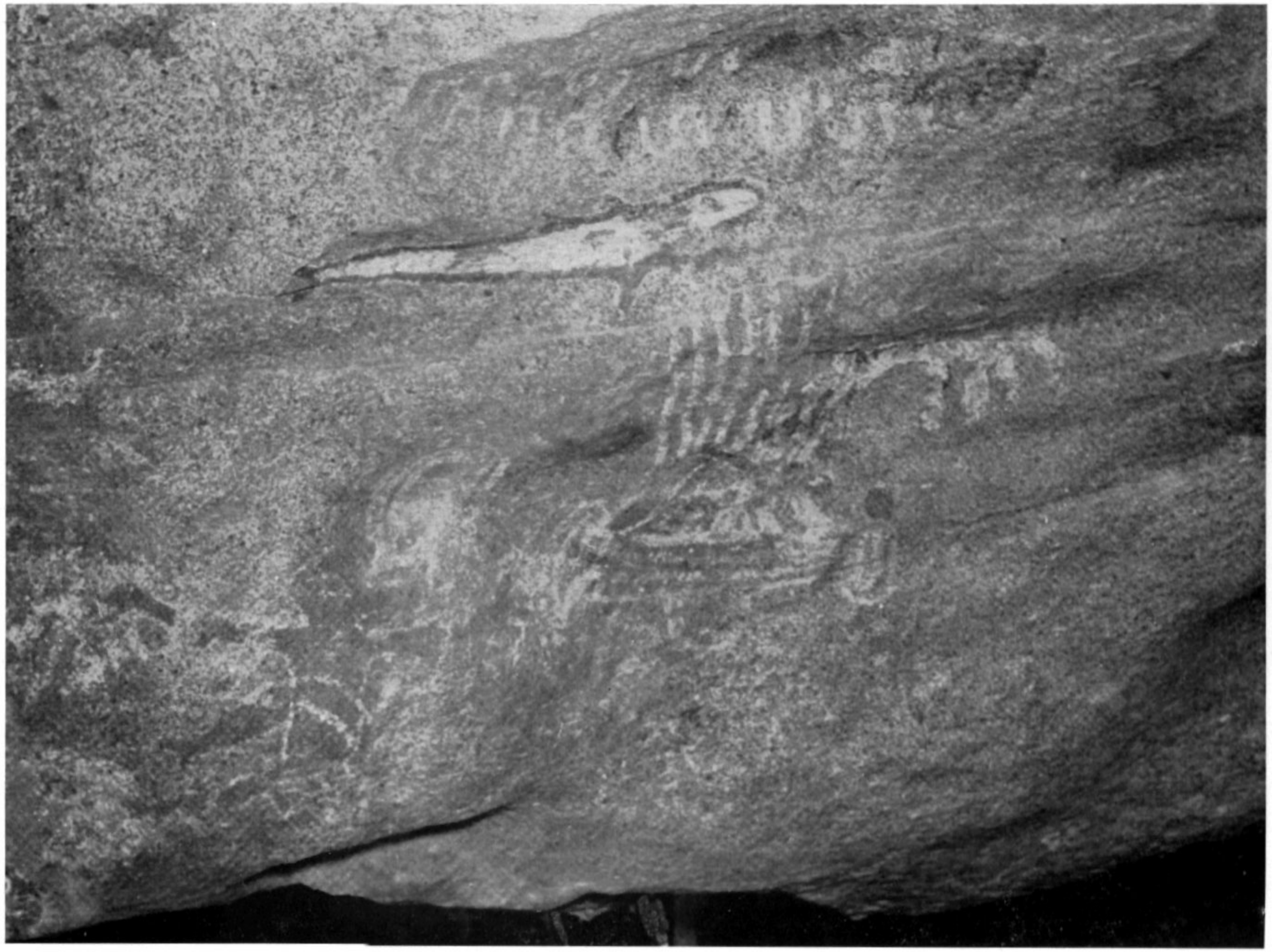

FIG. 37. Wat aan rotstekeningen nog is te zien op de onregelmatig gewelfde wand van een ander uitgehold diorietblok bij Rooi Arikok, *Aruba* (A 8 *1–7*; vgl. Fig. 13–14). Verschillende tekeningen in wit, roodbruin en bruinachtig rood, zijn hiernaast en overelkaar aangebracht. (Foto K. J. VAN GAALEN).
FIG. 37. Remnants of rock paintings in red, reddish brown and white on quartz diorite near Arikok (A 8 *1–7*; cf. Figs 13–14).

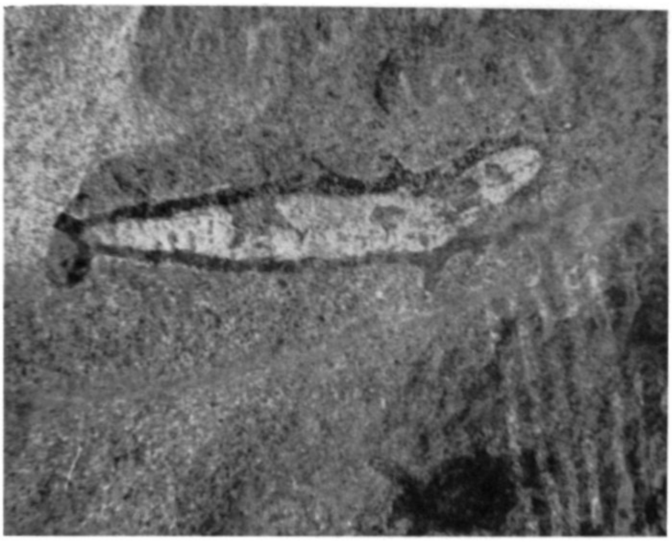

FIG. 38–39. Details van dezelfde schildering als in Fig. 37 is afgebeeld (A 8 *2*, *3*, *5–7*; vgl. Fig. 14). Van de ,,vis'' (*2*) is de punt van het bovenste deel van de staartvin, benevens enkele delen van lichaam en kop afgeschilferd. (Onderste foto K. J. VAN GAALEN).
FIG. 38–39 Details from the rock paintings shown in Fig. 37 (A 8 *2*, *3*, *5–7*; cf. Fig. 14).

FIG. 40. De op een opvliegende eend gelijkende vogelafbeelding van Arikok, *Aruba* (A 8 *16*; vgl. Fig. 17). Een bruin, witomlijnd lichaam, met wijduitstaande rode staartpennen en witte vleugelveren. De lichte oogvlek en het wit bij de staartwortel zijn verweringsverschijnselen.
FIG. 40. Rock painting near Arikok which looks like a duck taking wing (A 8 *16*; cf. Fig. 17). A brown body, narrowly outlined in white, with white wing feathers and reddish, expanded tail feathers. The light eye spot and the whitish dots at the tail base are due to weathering.

FIG. 41. Een andere, uiterst merkwaardige afbeelding van dezelfde vindplaats (A 8 *8*; vgl. Fig. 17). Een ooievaarachtige vogel, gelijkende op de zuidamerikaanse Jabiru, waarvan geen waarnemingen op de Nederlandse Antillen bekend zijn.
FIG. 41. Another striking bird picture from the same locality (A 8 *8*; cf. Fig. 17) is that of a stork like creature resembling the South American Jabiru, a species which so far has never been observed in the Netherlands Antilles.

fig. 1.

fig. 2

Planche 1. (× 2/3)

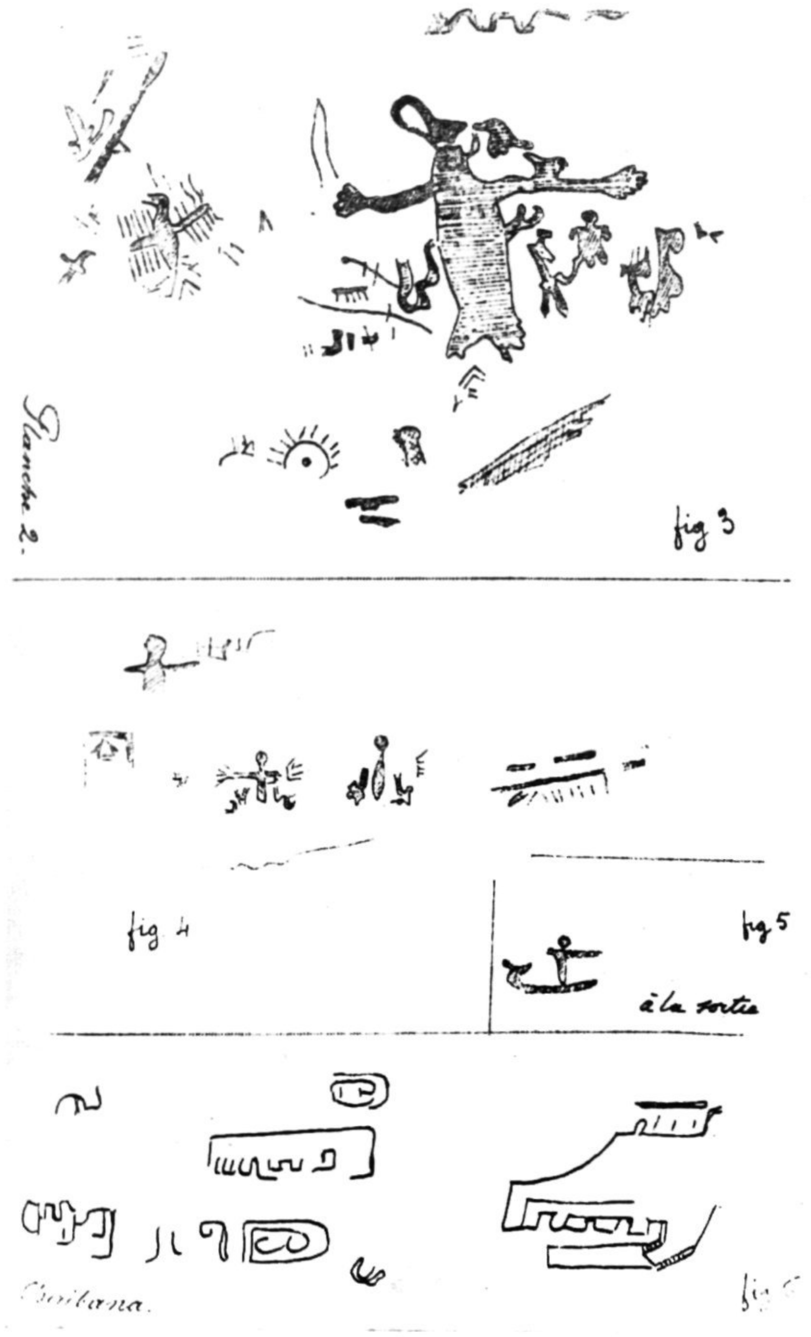

Planche 2. (× 2/3)

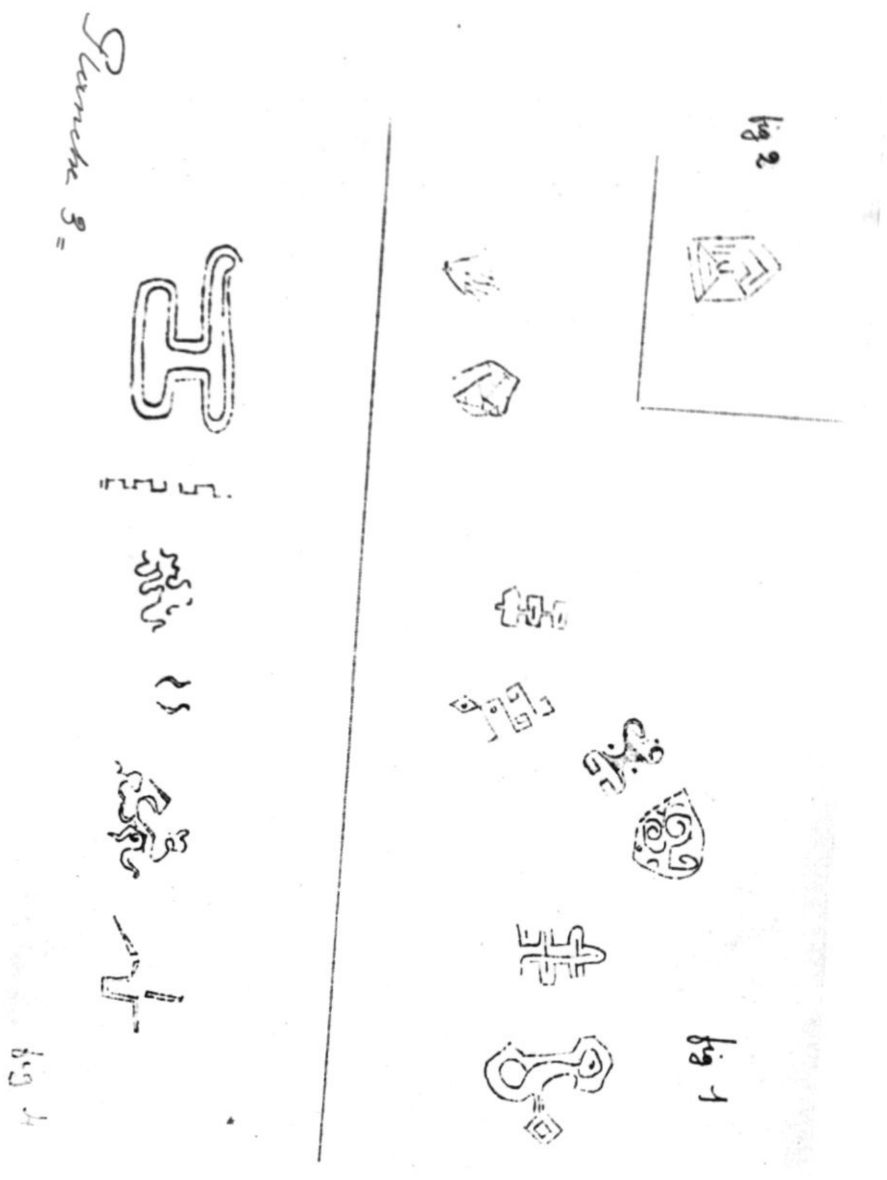

Planche 3. (× 2/3)

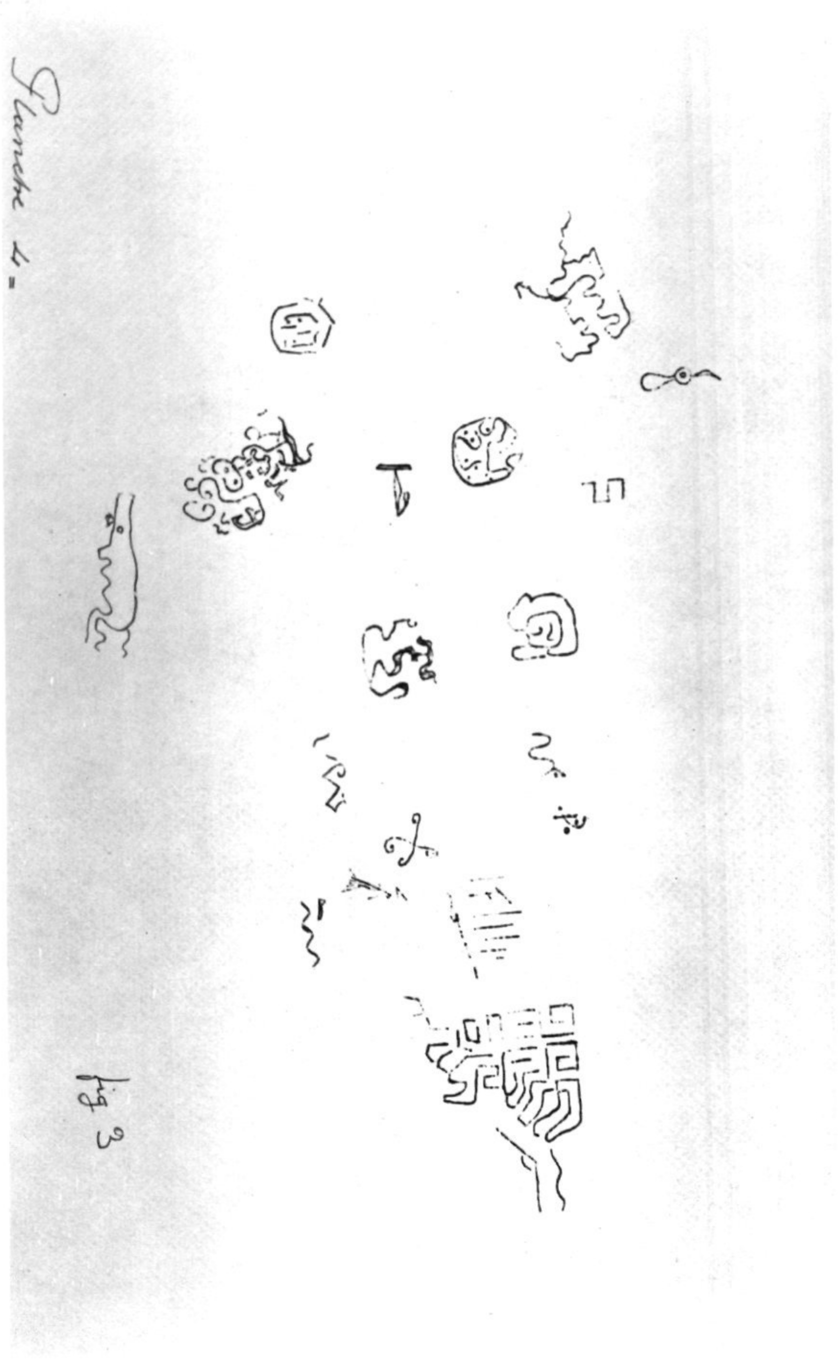

Planche 4. (× 2/3)

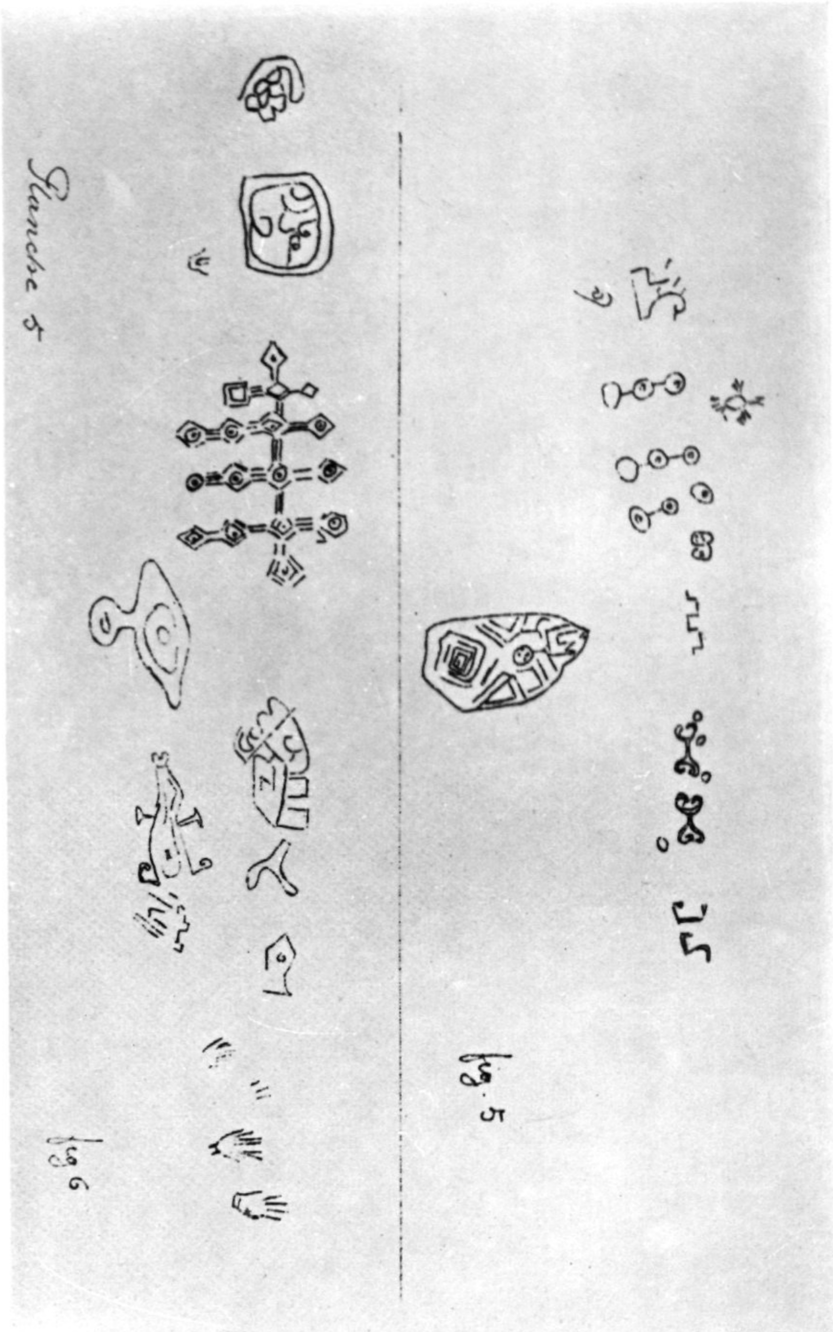

Planche 5. ($\times$ 2/3)

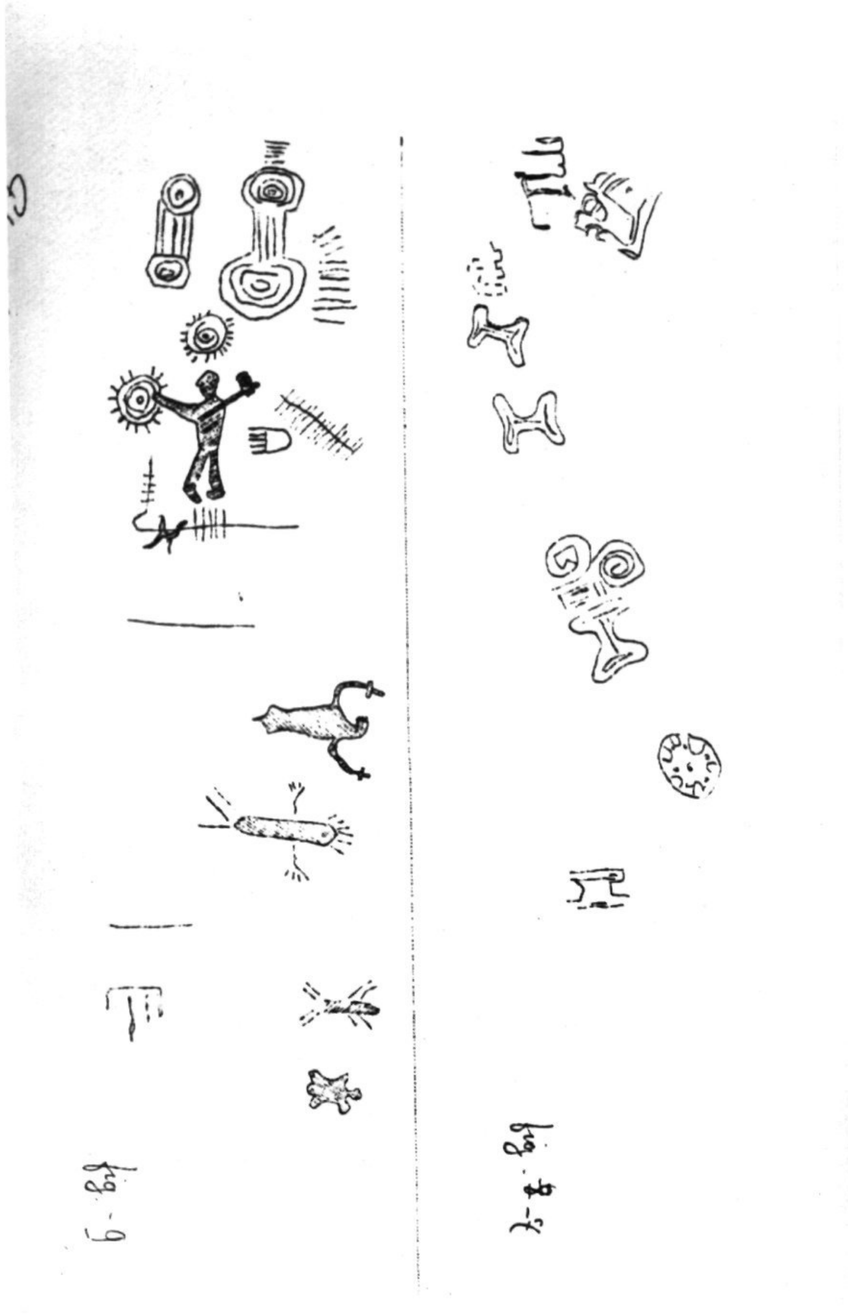

Planche 6. (× 2/3)

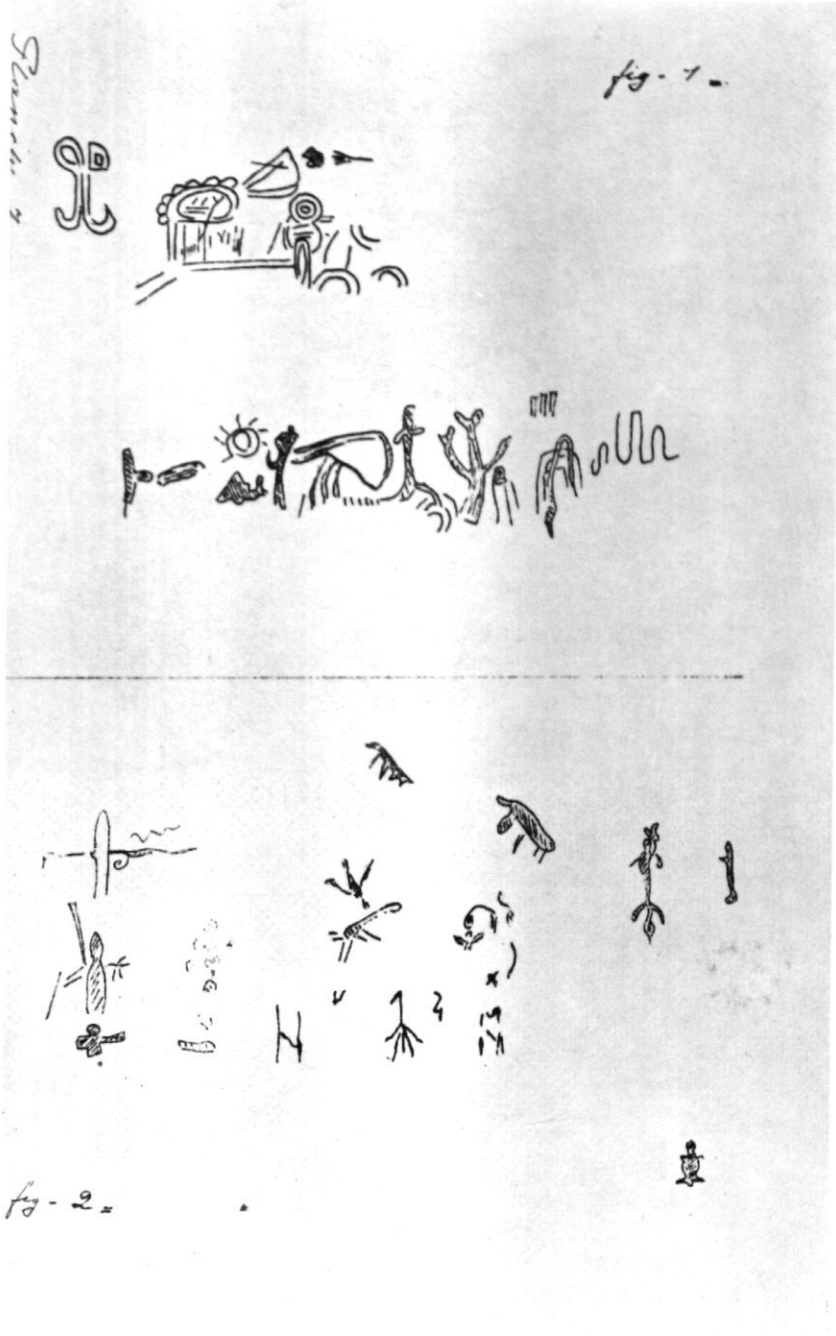

Planche 7. (× 2/3)

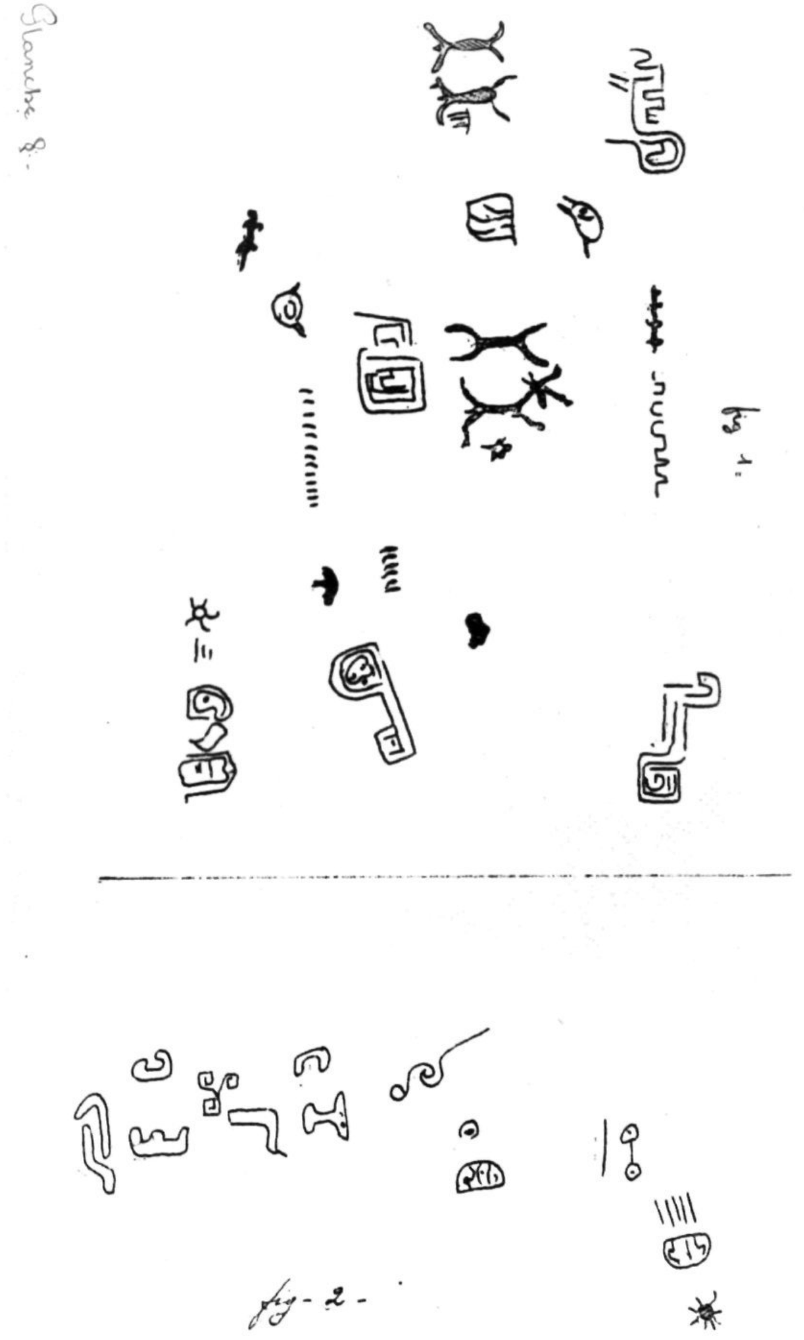

Planche 8. (× 2/3)

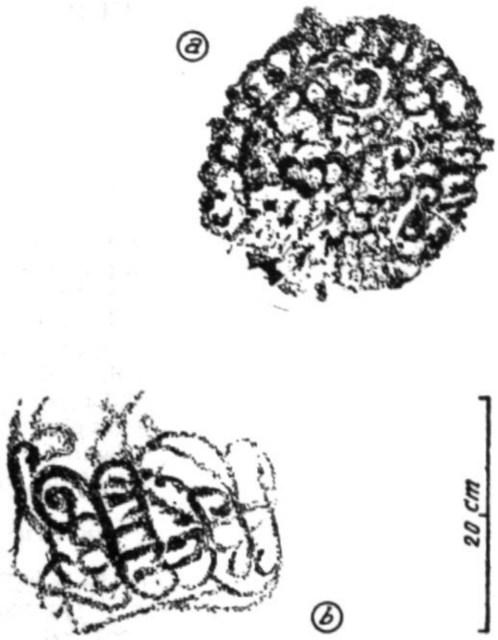

Fig. 19. Twee onduidelijke, bruinachtig rode rotstekeningen uit de holte van een ander diorietblok bij Rooi Arikok (A 9), *Aruba*.
Fig. 19. Indistinct rock drawings in brownish red, in a small cavity in another diorite boulder near Arikok.

NIEUWE LITERATUUR

New References

Publicaties gemerkt met een * bevatten geen gegevens over rotstekeningen.

Publications marked with an * do not contain data on petrographs.

1890 Pinart, A. L.: *Aperçu sur l'île d'Aruba, ses habitants, ses antiquités, ses pétroglyphes.* Notes manuscript. Paris, 8 pp. text and 8 pp. figg. – See the reprint of this paper at the end.

*1945 Stearns, Richard E.: Indian artifacts from the island of Aruba. *Maryland, a Journal of Natural History 15*, nr 2, p. 34–39, 4 figg. (photoprint). - With rough sketch map of the island, drawings of a „View of Shelter and Cliffs in Bank" and a „View of Shelter from Cliffs" (copied by Hartog, 1953, p. 9) and a plate with photographs of 3 shell gauges (same specimens as figured by Hartog 1953, fig. 2) and 6 other artifacts. The text of the writer's own experiences is confined to p. 36 and 39.

*1951 Oude urn te Savoneta gevonden. *Beurs- en Nieuwsberichten 5228*, 9 Mei 1951, p. 2, fig.

1953 Wagenaar Hummelinck, P.: Rotstekeningen van Curaçao, Aruba en Bonaire. *W. I. Gids 34*, 1953, p. 173–209, 36 figg., 10 of which on 6 plates excl. (Summary, p. 207–209, expl. of figures in English). – At the same time issued as a separate booklet by the Natural Science Study Group of the Netherlands Anti les (*Uitgaven Natuurwet. Werkgr. Ned. Antillen 2*).

*1953 Bartels, E.: De begrafenis-urnen van Seroe Noka. *Beurs- en Nieuwsberichten* 18 Febr. 1953, p. 3, 4 figg. – See also: *Aruba Esso News.*

*1953 Archeologist sees pottery as keys to secrets to Aruba's past. *Aruba Esso News 19 June 1953*, p. 4–5, 10 figg. – Visit of Prof. J. M. Cruxent (Caracas) who spent a full week digging and sifting with two teams of three men each employed near Noka.

1953 Hartog, Joh.: *Aruba zoals het was, zoals het werd.* – Aruba's praehistorie: De tijd der Indianen, p. 1–25, (5) figg., plate with 3 figg. excl. – Fig. 1 a photograph with drawings A 1 *3–6*. – See also: *W. I. Gids 35*, 1955, p. 229–230.

1954 Een tocht naar de indianengrotten op de Canashito. *Beurs- en Nieuwsberichten* 26 Mei 1954, 5 figg. – Figures of rockdrawings A 5 *e*, *h*, *l* and *m*).

1954 Hartog, J.: Tien vindplaatsen van Indianentekeningen op Bonaire bekend. *Beurs- en Nieuwsberichten 6254*, 26 Aug. 1954, p. 6, fig.

1956 Wagenaar Hummelinck, P.: Caribische Beelden V. Mensenfiguurtjes als rotstekening op Bonaire. *W. I. Gids 36*, p. 131, 132, fig. 12–14 excl. – Pictures of some petrographs, probably representing human figures, on a cave wall.

SUMMARY

LINEAR ROCK DESIGNS OF CURAÇAO, ARUBA AND BONAIRE

Part II

In the first part of this record of the „Linear Rock Designs of Curaçao, Aruba and Bonaire" (1953), it was stated that description of the drawings in the cave of Fontein (Aruba) and of the sites of Onima and Spelonk (Bonaire) would be postponed until sufficient material was available. And this is now the case, since these places were revisited in 1955, and it was also possible to examine the site at Rooi Arikok.

However, only the drawings at Fontein and Arikok, in Aruba, are dealt with in the present publication, in the hope that it will soon be possible to give an account of the drawings at Spelonk and Onina, in Bonaire, in Part III of this series.

When, in Part I, mention was made of a growing interest in "*The Archeological Investigation*" of the Netherlands Antilles, the writer had Aruba in mind, first and foremost. Aruba – where JOHAN HARTOG in the daily press, and in his book on Aruba, has directed attention to the most ancient inhabitants of these islands, and where ERNST BARTELS has never tired of conducting anyone who was interested round picturesque spots where the remains of Indian culture were to be seen. Up till now, this interest has not led to any scientific archaeological investigation apart from that of J. M. CRUXENT of Caracas, who, in 1953, carried out excavations the results of which are not yet available.

In August 1955, when the Aruba section of the Natural Science Study Group N.A. was established, it was found that a great interest existed in rock drawings or petrographs. This interest also extended to the preservation of these ancient cultural relics – a desire which should be encouraged in view of the vulnerable and often very poor condition of the drawings and the indifference of the public to their safety. The most westerly site of Seroe Canashito (A 4) has already fallen victim to the encroachments of the stone quarry there; the drawings on diorite boulders are flaking and chipping off; and the urge felt by visitors to Fontein to write on the walls of the cave has not decreased since 1884, when MARTIN first noted this disrespectful tendency.

It is often difficult to get a clear idea of what has been left of the old drawings. And so, on this occasion too, the publication included not only the author's sketches (generally touched up from photographs), but also sketches by other people, as well as a number of un-retouched photographs.

It was a stroke of great good fortune to be able to obtain the enthusiastic co-operation of K. J. VAN GAALEN. His superb photographs were of great assistance in the numerous cases in which the author's own sketches and photographs proved inadequate when observations had to be elaborated. ROB FLICK gave his impressions of two complicated paintings at Arikok, while a series of sketches from the cave of Fontein, made by A. D. RINGMA were also included.

"*What We do know of the Rock Drawings*" of Aruba has already been reported in Part I. There, we find the first description of the „hieroglyphs" in the cave of Fontein, by BOSCH (1836); we read what VAN KOOLWIJK said about the Aruban "inscriptions" (1882, 1885); and we can peruse MARTIN's illustrated statements about the "figures" of Fontein (1885, 1888; Fig. 1).

But that historical survey was incomplete in so far that the only information which could be quoted from the "*Aperçu sur l'Ile d'Aruba*", by the well-known traveller ALPHONSE PINART (1890), was that taken from it by MALLERY (1893). The reason for this was that PINART's work had been circulated only in the form of manuscript copies, none of which could be found at the time when the author's Part I was written. Shortly afterwards, however, JOHAN HARTOG managed to trace one such copy in the University of Pennsylvania Library, Philadelphia. This document proved to be of such importance – and not only to those interested in rock drawings – that it has been printed, verbatim and in full, as an appendix, to the present work – the text from a photostatic copy, the illustrations reproduced from a microfilm.

PINART was a French traveller whom VAN KOOLWIJK describes as a visitor to Aruba interested in antiquities (see Part I). He appears to have used his eyes well – if we may assume that he did not make his notes largely from data which VAN KOOLWIJK put at his disposal. MARTIN (1885, p. 356) writes that he saw VAN KOOLWIJK's drawings of certain figures; but these drawings have never yet been found.

It would appear possible that PINART's manuscript, which is signed by him, was not actually written by him. (It is fairly easy to read, but it certainly contains a number of very obvious slips.) On its title page, the matter shown between brackets in the Appendix to the present work has been added in another hand (? British or American).

PINART states the following groups of drawings to be the most important:

1) "Avikok". Planches 1 and 2. – This is our second site at Rooi Arikok (A 8). On PINART's Fig. 1, paintings A 8 *1–7, 9* and *10* can be recognized; on Fig. 2, *14* and *15*; on Fig. 3 *16–23*. The drawings of his Fig. 4 can be seen in a low cavity at the top of the same diorite boulder; that of his Fig. 5 has never been found.

2) "Fontein". Planches 3 to 6. – A detailed sample of what is to be seen on the walls of the cave of Fontein (A 1). Planche 3 shows A 1 *1–6, 9–10, 11–15*; Planche 4, *28–32, 34–38, 40–42, 50*; Planche 5, Fig. 5, *16–19*, Fig. 6, *21–27*; Planche 6, Fig. 7, *43–49*. Planche 3, Fig. 2 has not been identified.

3) "Chiribana". Planche 2, Fig. 6. – A site which has not yet been visited.

4) "Seroe de Wajakan, près d'Avikok". Planche 6, Fig. 9. – This is our first petrograph site at Rooi Arikok (A 7). Group A 7 *a-i* can be recognized en bloc. The other drawings have not been found.

5) "Ayo". Planche 7, Fig. 1. – These are the rock drawings of Ajó (A 2), a number of which have been reproduced in Part I (*a, c, e-g, i-j*).

6) "Woeboeri". Planche 7, Fig. 2. – In this we recognize the remains of figures encountered on a rock near Piedra Plat (A 3) and reproduced in Part I: A 3, *a-c, e-h*. (Part I, Fig. 31: for *c* read *e*).

7) "Karasito". Planche 8. – In Fig. 1 we find the drawings from the eastern site of Seroe Canashito (A 5) *d-e*, *g-q*, *s-t*, *x*, which have already been reproduced in Part I. Fig. 2 shows the petrographs from the western site (A 4), nine of which can be found in Part I.

Fontein (A 1)

Since time immemorial an attractive goal for a strenuous journey through "unknown Aruba" has been *Fontein*, the only fresh-water spring on the island, close to the north-east coast. Here, a limpid pool and a fruit garden make a glaring contrast to the barren landscape through which the traveller has to pass in order to reach that point.

A few hundred yards from the pool, in the steep side of a terrace of coral limestone, is the entrance to a large, airy, easily accessible grotto, with a level floor and stalactites and stalagmites which are no longer in process of formation. On the flatter parts of the ceiling, and on the walls of this cave, we find numerous ornamental drawings in brownish-red, reddish-brown, or a more purplish colour, and here and there the imprints of hands. These drawings extend to over sixty feet from the entrance – to the point, in fact, at which there is still enough daylight for work to have been possible.

It is regrettable that many figures in this cave have been seriously damaged by visitors.

Arikok (A 7–9)

In contrast to Fontein, a well-known objective for excursions on Aruba, Rooi *Arikok*, in the centre of the island, was one of the forgotten corners until (only a few years ago) the existence of interesting rock drawings in this region became widely known.

Here, we are on the edge of the diorite area, in a landscape closely resembling that of Piedra Plat (A 2) and, more particularly, Ajó (A 3). In this locality the paintings, which have been executed in whitish, and reddish or brownish, tints on the sides of large cavities in big boulders of quartz-diorite, are, generally speaking, complicated and very imperfectly preserved. Cases are frequently found in which – just as in the case of Ajó (A 3) – two, three or more paintings have been carried out on top of each other. Noteworthy here are the representations of human beings and of animals, among which the paintings of birds are especially to be admired.

APERÇU
SUR L'ÎLE D'ARUBA SES HABITANTS SES ANTIQUITÉS SES PÉTROGLYPHES

par

A.(lphonse) L.(ouis) PINART

(Notes Manuscript)

Paris – 1890

(1)

APERÇU SUR L'ÎLE D'ARUBA
SES HABITANTS, SES ANTIQUITÉS ET
SES PÉTROGLYPHES

Paris 1890.

L'île d'Aruba fait partie du groupe des îles de Curaçao, sur la cote septentrionale du Venezuela. Ce groupe se compose de trois îles principales Curaçao, Buen-Aire, Aruba et quelques rochers; il appartient à la Hollande.

Aruba est l'île la plus occidentale du groupe et se trouve située vis-à-vis la péninsule de Paraguna sur le continent. La distance entre ces deux terres, parait être d'une dizaine de lieues et de cette île on aperçoit très distinctement les côtes du Continent.

Ces îles étaient habitées, au temps de la decouverte par les Espagnols, par une race Indienne qui a laissé de nombreuses traces de son habitation: poteries, objets en pierres, pétroglyphes etc, qui se rencontrent en grand nombre sur Aruba et en petite quantité sur Bonaire et Curaçao. Je dois dire cependant qu'aucun pétroglyphe n'existe, à ma connaissance, sur Curaçao.

2

Les auteurs anciens sont muets sur les anciens habitants de ces îles, et nous devons chercher chez le peu d'Indiens encore existant sur l'île d'Aruba, les maigres renseignements que nous avons pu nous procurer. Les Indiens, mèlés presque tous de sang espagnol ne présentent guère comme type de particularités bien saillantes. Le type est le même que celui de toutes ces races métissées de blanc, de négre que l'on trouve dans l'Amerique espagnole tropicale.

Les moeurs nous sont aussi peu connues que leur histoire même. Nous savons cependent d'après une femme indienne morte récemment (avant mon passage dans l'île) que les Indiens d'Aruba, enterraient les morts dans des vases. Suivant le témoignage de cette Indienne qui vit encore la cérémonie se produire de son temps à l'ancien campement Indien de Sabaneta. Aussitôt la personne morte on doublait le cadavre en deux, la tête sur les genoux et les bras attachés au corps. On l'introduisait alors dans une grande urne conique, laissant sortir un peu la tête qui était alors recouverte par un autre vase de forme ronde qui renversé venait fermer absolument l'orifice. Ceci fait, on transportait l'urne à l'endroit où elle devait être mise en terre. Le trou était peu profond et au-dessus l'on élévait un petit monticule formant tumuli peu élevé. Ces tumuli existent

encore en beaucoup d'endroits de l'ile mais très – déteriorés et presque partout en partie nivelés – Mon bon ami, le Père van Kolwijk qui me fit un accueil si charmant et qui a beaucoup fouillé ces tumuli, a rencontré enormément de morceaux de poteries provenant de ces vases, mais je n'ai pas appris qu'il en ait rencontré de complets. Ces morceaux de vases

3

sont d'une texture grossiere, noire ou rouge. Ces morceaux portent comme ornementation, un cordelet et de chaque coté deux petites figures servant d'anses et représentant presque toujours grossiérement une tête de grenouille à laquelle attiennent les jambes ou bien une tête de chouette. Parmi les nombreuses pièces de la collection du Père van Kolwyk, je n'ai pas rencontré de figures humaines. Certaines figures ayant servi de pieds à des vases plus petits, qui étaient probablement employés à des usages domestiques présentent un travail plus soigné et la terre en est plus fine et mieux cuite. D'autres au contraire extrémement grossiers et noircis par le feu ont certainement servi d'ustensiles de cuisine.

Des haches de forme diverses ont été trouvées en grand nombre. Mais comme elles ne présentent guère de caractères particuliers, je ne m'arraiterai pas ici à les décrire et j'aborderai une des questions, les plus intéressantes que l'on puisse étudier sur l'île, celle des ,,pétroglyphes dont nous représentons dans les planches ci-jointes les principaux groupes.

Le caractère de ces pétroglyphes est bien différent de celui de ceux que nous avons decrits récemment dans une étude abrégée des Grandes et des Petites Antilles et par leur aspect se rattachent à ceux que nous rencontrons dans l'Orénoque, au Venezuela, dans la péninsule de Paraguana, sur les bords du Rio-Magdalena, et jusque dans le Chiriqui. Ils en diffèrent cependant sous plusieurs rapports et principalement en ce qu'ils sont presque toujours multicolores. Les couleurs generalement employées sont: le rouge, le bleu, un blanc jaunâtre et le noir. Ils sont en outre peints et non pas taillés dans la roche. Ils présentent le même degré de différence que celle

4

que nous avons déjà signalée dans l'Amerique du Nord, en Sonora, en Arizona et au Chihuahua entre les pétroglyphes que nous avons désignés sous le nom de Pimos qui sont toujours taillés dans la roche et ceux que nous avons designés dans les montagnes sous le nom de Comanches, qui sont toujours peints et multicolores. Les pétroglyphes sont, comme nous l'avons déjà dit, très-nombreux sur l'île d'Aruba. Personnellement, nous en connaissons une trentaine, mais d'après notre ami le Père van Kolwyk, il y en aurait plus de cinquante. Les groupes les plus importants sont ceux:

1° d'Avikok, (Pl fig) Une roche énorme noirâtre, forme le sommet d'un mamelon boisé et dans cette roche deux grandes cavités l'une audessus de l'autre, sur les parois desquelles se trouvent les pétroglyphes representés à la (Pl 1 et 2).

2° Fontein, Sur le bord d'une lagune d'eau fraiche à peu de distance de la partie Nord. E. de l'île et tout près de la mer, est située une grotte d'origine coralline dont les parois sont d'une blancheur remarquable. Cette grotte est composée d'un couloir principal assez large, étranglé vers le fond par une série de stalactites et de stalagmites dont la réunion forme une figure grimacante bizarre.

C'est sur la parois à notre gauche, en regardant le fond de la grotte que

se trouvent les pétroglyphes représentés aux (Pl. 3–6). Ils sont très-bien conservés grâce à leur situation à l'abri des intempéries et ne présentent aucun signe de couleur tracé sur la paroi d'une manière nette

3° à Chiribana, sur des blocs granitiques épars sur la colline du même nom se trouve les curieux pétroglyphes que nous donnons aux (Pl. 2 fig. 6) =
5

4° au Seroe de Wajakan près d'Avikok et au pied d'une colline se trouvent sur des blocs de granit les pétroglyphes représentés à la (Pl 6. fig. 8 & 9). Nous citerons tout spécialement à la fig. 9, la figure humaine qui dans l'original est dessinée en rouge et qui porte sur l'épaule une hache type Caraibe enmanchée

5° à Ayo, nous avons rencontré les pétroglyphes représentés à la (Pl. 7. fig.) Les figures sont bleues et rouges.

6° à Woeboeri, se trouvent sur les parois d'une énorme masse de granit les pétroglyphes, représentés à la (Pl. 7 fig. 2) =

7° Sur les parois d'une grotte, a Karasito, se rencontrent des pétroglyphes, représentés à la (Pl. 8 fig.) =

Nous citerons encore les endroits suivants où existent des pétroglyphes sur l'île d'Aruba, mais qui sont en moins bon état que ceux que nous publions et qui présentent un intêret moindre

à La Piedra-Plata	près	Sta Cruz
Casibari	,,	Sta Cruz
Makwarima	,,	Sta Cruz
Oeratakka	———	
Chaboeroeri	———	
Parawana	———	

Sur l'île de Bonaire l'on nous a indiqué qu'il existait des pétroglyphes aux endroits ci-dessous, mais le peu de temps que nous sommes restés sur cette île et les pluies violentes que nous y avons éprouvé ne nous ont pas permis de les visiter. Ces endroits sont

1° Dans la Grotte de Hellmund à l'Est de l'île

2° Sous des rochers granitiques à Onima près Rincon

3° Dans la grotte de Lono entre La Playa et Rincon.

Nous terminerons ce court aperçu sur les anciens Indiens d'Aruba en donnant ci-dessous quelques mots et phrases (ou plutôt formules de sorcellerie) que nous avons pu receuillir ou que nous devons à l'obligeance de Mr J. Thielen d'Aruba.
6

Il est bon de noter ici avant de passer outre que tous les habitants actuels des îles hollandaises Curaçao, Aruba et Bon-Aire parlent le jargon Papimiento, employé aussi par les habitants de la cote de terre firme de Porto-Cabello à Coro.

Mots de la langue d'Aruba

Adamudu	pluie, il pleut (ada ?l'eau, mudu vient)
Baru xantu nou	demander à manger
Datié	va-t-en!
Kafa	mauvais esprit, diable

Kaula	une chose
Kantie baulete	donne moi à manger
Karebe	espèce de cuiller
Xaba dobóxedan gnayeti	assieds-toi
Xido méo!	Expression employée quand deux Indiens se rencontrent
X. Kute kantabó?	Comment vas-tu
Xomoi	fantôme, revenant
waidánga, totuma	calebasse
Sako den komanari manadi watupara fafa na doúere sadii na ditieri	Formule employée à la chasse à l'iguane
Tue daya datié gidio dimi gurio y atabo	Formule pour effrayer les enfants
Xerebéte den káfa magolotchi	formule de malédiction
(1°) Una areya rafayete dudrea ebanero a bono, caburo copudabo daburi (2°) Yubi roba rapebo tchaba na aripebo, duda banabopebo, home daba buroo, damei bakuna, daodao fuda duda	Formules qui savent à faire sortir les épines de cactus du corps humain
Ridié pahidié maranako tubara tehira deburro, hadara kadara	Formule servant à faire sortir une arête qui s'est trouvée arrêtée dans le gosier

7

Je dois avouer qu'il m'a été impossible d'obtenir une traduction plus ou moins exacte de ces formules, mais il est certain d'après leur phonologie qu'elles appartiennent bien à la langue indienne.

Nous ajouterons pour terminer cette liste de mots et phrases malheureusement bien courte les noms de certaines montagnes, grottes etc. etc. d'Aruba qui appartiennent à la langue indienne.

Ayo, Behika, Cukuroi, Handebirari, Karinari, Kibaima, Kodekodektu, Matividiri, Chaburari, Chiribana, Tarabana, Wakubana, Yaburabari, Iamanoto, Warerukuri, Warerikiri, Avikok, Avikurari, Antikuri, Bedui, Buchiribana, Cubari, Damari, Hendieku, Kamakuri, Kachinnti, Kunechati, Kassibari, Wariruri, Weburi, Inditi,

et les noms d'arbres de plantes, de poissons et d'animaux employés dans le jargon Papimiento et qui proviennent sans aucun doute de langue indienne.

dabaraida hubada tarabada	arbres dont je ne connais par les noms européens
dividivi	fruit du Sapindia coriaria
watapana	le Sapindia coriaria
kaduchi	Cactus lanuginosus
kipopò	Agaricus?
lokiloki	Mimosa unguiscata
makura	Abrus precatorius
nandu	Cytisus catjan
chimaruko	Malpighia glabra
Surun	Cratera gynandra
takamahak	Ragara octandra
tuturutu	Robinia pulcherrima

yoroyoro	Useretia neriflora
Poissons	
Ginga	Diodon alinga
Karmaù	Chararicinus cyprinoides
Kurkur	Chætodon fromitus
Purantsi	Serranus variolosus

8

Oiseaux etc etc	
dori	Rana (sp. ... ?)
guruguru	Calandra granaria
hanahana	Formica cephalota
Kimakima	Cassiopea frondosa
Kinikini	Cymindes illigeri
Krabete	Fulica (sp. ... ?)
Lembelembe	Conops sanguisuga
mamondenga	Ichneumon niger
Paluli	Mytilus edulis
Chuchubi	Orpheus americanus
Walsaka	Ichneumon (spec. ?)
warawara	Cathartes curasoica

Je joindrai encore le nom même de l'île Aruba. Azua, qui signifie un buisson très-commun sur l'île et qui devait autrefois la couvrir en grande partie.

Nous avons donc peu de chose pour juger de l'état de la langue quand elle était parlée. Nous devons même supposer, que les mots que nous donnons ont été tant soit peu défigurés, mais, malgré cela, sa vocalité nous fait de suite jetter un regard sur les langues qui étaient parlées autrefois sur la côte opposée et une comparaison avec le Chayma et Core et la langue des Missions del Piritu (N.B.) – nous convaincra bien vite que la langue jadis parlée sur les trois îles Hollandaises, n'était qu'un dialecte de ces langues déjà connues, mais aujourd'hui perdues.

Alph. Pinart

(N.B.) Matías Ruiz Blanco: Reglas para la inteligencia de la lengua de los Indios del Piritu – Madrid 1692).
Fr. Francisco de Tauste: Arte y vocabulario de la lengua de los Indios Chaymas Cumanagotas, Cores Parias y otros diversos de la Provincia de Cumana o Nueva Andalucia – Madrid 1680).